

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Evropská unie a Spojené státy americké v boji proti terorismu

The European Union and United States in the Fight Against Terrorism

Student: Bc. Tomáš Škarupa

Vedoucí diplomové práce: Ing. Radomír Kaňa, Ph.D.

Ostrava 2010

Prehlásenie:

Miestoprísazne prehlasujem, že som túto prácu vypracoval samostatne pod vedením Ing. Radomíra Kaňu, Ph.D. Literatúru a zdroje použité v práci sú uvedené v zozname použitej literatúry.

Podakovanie:

Týmto by som sa chcel poďakovať pánovi Ing. Radomírovi Kaňovi, Ph.D., za jeho postrehy, poznatky a kontrolu pri tvorbe tejto práce.

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Charakteristika a vývoj fenoménu terorizmu.....	10
2.1. Problematika definície.....	10
2.2. Definícia terorizmu.....	11
2.2.1. Americký prístup.....	11
2.2.2. Európsky prístup.....	12
2.3. Základná charakteristika terorizmu.....	13
2.4. Charakteristické prvky terorizmu.....	16
2.4.1. Protiprávnosť.....	16
2.4.2. Násilie.....	17
2.4.3. Medzinárodný prvok.....	17
2.4.4. Strach.....	17
2.4.5. Publicita.....	18
2.5. Ciele teroristických útokov.....	19
2.5.1. Najvyšší politickí predstavitelia.....	19
2.5.2. Priemyselné podniky.....	19
2.5.3. Infraštruktúra.....	20
2.5.4. Vojenské sily.....	20
2.5.5. Obyvateľstvo.....	20
2.6. Historický vývoj terorizmu.....	21
2.6.1. Historická etapa.....	21
2.6.3. Etapa vojen.....	22
2.6.2. Nacionalistická etapa.....	22
2.6.4. Etapa studenej vojny.....	23
2.6.5. Etapa studeného mieru.....	24
2.7. Prehľad najvýznamnejších teroristických organizácií.....	27
2.7.1. Abú Nidal Organization – ANO (Organizácia Abú Nidala).....	27
2.7.2. Al-Káida (al-Qaeda).....	27
2.7.3. Euskadi ta Askatasuna – ETA (Baskicko a sloboda).....	29
2.7.4. FARC (Revolučné ozbrojené sily Kolumbie).....	30
2.7.5. Hamas (Islamic Resistance Movement – Islamské hnutie odporu).....	31

2.7.6. Hezbollah (Hizballáh).....	31
2.7.7. Irish Republican Army – IRA (Írska republikánska armáda).....	32
2.7.8. Islamic Group – IG (Gamá al-Islamija, Džamijá al-Islamija, Islamská skupina).....	33
3. Iniciatívy a strategické dokumenty EÚ a USA pre boj s terorizmom.....	34
3.1. Začiatky kodifikačných pokusov.....	34
3.2. Špecifické medzinárodné zmluvy.....	35
3.2.1. Zmluvy zaisťujúce bezpečnosť leteckej a námornej dopravy.....	36
3.2.2. Zmluvy chrániace špecifickú kategóriu osôb vrátane rukojemníkov.....	37
3.2.3. Podporné a všeobecné zmluvy potlačujúce terorizmus.....	37
3.2.4. Európske protiteroristické inštrumenty.....	38
3.2.5. Ostatné regionálne protiteroristické inštrumenty.....	39
3.3. Strategické dokumenty Európskej Únie po roku 2001.....	40
3.3.1. Európska bezpečnostná stratégia.....	41
3.3.2. Prehlásenie k boji proti terorizmu 2004.....	43
3.3.3. Akčný plán EU pre boj proti terorizmu.....	44
3.3.4. Londýnske prehlásenie rady k útokom z 13. 7. 2005.....	45
3.3.5. Stratégia EÚ pre boj s terorizmom.....	46
3.4. Strategické dokumenty USA.....	48
3.4.1. Národná bezpečnostná stratégia Spojených štátov Amerických z roku 2002.....	49
3.4.2. Národná stratégia pre potlačovanie terorizmu z roku 2003.....	51
3.4.3. Národná bezpečnostná stratégia Spojených štátov Amerických z roku 2006.....	52
3.4.4. Národná bezpečnostná stratégia Spojených štátov Amerických z roku 2010.....	52
4. Spolupráca EÚ a USA pri potlačovaní terorizmu.....	54
4.1. Princípy EÚ a USA v boji proti terorizmu.....	54
4.1.1. Unilateralizmus.....	55
4.1.2. Multilateralizmus.....	55
4.2. Koordinácia nástrojov policajnej a justičnej spolupráce.....	57
4.2.1. Europol.....	57
4.2.2. Interpol.....	58
4.2.3. Eurojust.....	60
4.3. Dohody prijaté po 11. septembri 2001.....	61
4.3.1. Dohoda o prenose údajov cestujúcich do USA.....	61

4.3.2. Dohoda o výmene bankových údajov.....	63
4.3.3. Summit o jadrovej bezpečnosti 2010.....	65
4.3.4. Zatvorenie väznice na základni Guantanámo.....	66
4.3.5. Dohody o vydávaní a o vzájomnej právnej pomoci.....	68
4.4. Zhodnotenie spolupráce EÚ a USA v boji proti terorizmu.....	69
 5. Záver.....	 73

1. Úvod

V posledných 10 rokoch sme boli svedkami vyvrcholenia procesu prenikania kultúr, náboženstiev, ekonomík a spoločenských zariadení po celom svete. Tomuto procesu hovoríme globalizácia. V mnohých oblastiach života priniesol doslova šok, ktorý bol spôsobený nepripravenosťou ľudí na konfrontáciu s rozdielnym spôsobom života a myslenia. A práve tu môžeme hľadať príčiny rastu napätia, ktoré stojí za výrazným zhoršením bezpečnostnej situácie. Hlavnú úlohu hrá v tejto problematike terorizmus. Terorizmus v rôznych podobách existuje už dlhé obdobie a štáty si tak boli vždy vedomé jeho rizika. Svoj skutočný potenciál však preukázal až z nástupom globalizácie. Vďaka nej sa z teroristov stali bojovníci, ktorí sú organizovaní v skupinách s celosvetovou pôsobnosťou a ktorí sú schopní omnoho účinnejšie a s ničivejšími dôsledkami realizovať svoju činnosť. Po útokoch na New York a Washington z 11. septembra 2001 si štáty uvedomili jeho skutočnú silu. Už nebol považovaný za riziko, ale za celospoločenskú hrozbu. Do čela krajín, ktoré sa rozhodli aktívne bojovať proti tomuto fenoménu, sa postavili Spojené štáty americké a členské štáty Európskej únie. Vďaka globálnemu rozmeru, ktorý sa teroristom podarilo dosiahnuť, sa najdôležitejšou súčasťou boja proti nim stáva medzinárodná spolupráca a koordinácia. Práve na túto oblasť sa zameriavam vo svojej práci.

Hlavnú úlohu v tomto medzinárodnom snažení hrajú Spojené štáty americké a Európska únia. Spolupráca týchto dvoch aktérov je mnohými odborníkmi považovaná za kľúčový faktor, ktorý môže rozhodnúť o výsledku. Jej podrobné zmapovanie a zhodnotenie je hlavnou témou mojej práce. Ústredným cieľom práce je tak objasnenie foriem spolupráce a tiež jej prínosu k zlepšeniu bezpečnostnej situácie na oboch stranách Atlantiku. V rámci tohto cieľa som si formuloval hypotézu, ktorá mi má napomôcť k jeho dosiahnutiu.

Hypotéza:

Po teroristických útokoch na New York a Washington došlo k výraznému prehĺbeniu spolupráce medzi EÚ a USA.

Svojho cieľa sa budem snažiť dosiahnuť prostredníctvom troch hlavných kapitol. V prvej sa zameriam na terorizmus ako taký. Budem charakterizovať jeho podstatu, hlavné formy a historický vývoj. Tiež sa zameriam na jednu z hlavných prekážok – problematiku

definície terorizmu, ktorá výrazne brzdí rozvoj medzinárodnej kooperácie pri potlačovaní tohto javu. Podrobne sa budem venovať predovšetkým súčasnej situácii. K vytvoreniu lepšej predstavy bude prispievať aj viacero tabuliek a grafov. Posledná podkapitola sa bude zameriavať na predstavenie najvýznamnejších teroristických skupín, ktoré v dnešnej dobe najviac prispievajú svoju činnosťou k zhoršeniu bezpečnostnej situácie.

Druhá kapitola sa bude už venovať na pôsobenie Spojených štátov a Európskej únie. V rámci nej predstavím hlavné iniciatívy a dokumenty, ktoré boli v období po roku 2001 prijaté z oboch strán. Súčasťou bude aj podkapitola zameraná na historický exkurz dokumentov a iniciatív z medzinárodného hľadiska. Dôležitým prínosom tejto kapitoly je určité odhalenie pozícií a postojov, ktoré výrazne ovplyvňovali a ovplyvňujú rozsah spolupráce.

Nosnou kapitolou celej práce je kapitola tretia. V jej začiatku konkrétne predstavím princípy oboch aktérov, ktoré stoja v pozadí prístupu k medzinárodným vzťahom. Následne sa už venujem konkrétnym formám spolupráce medzi USA a EÚ v rôznych oblastiach boja proti terorizmu. Tieto formy budú podrobne zmapované. Práve prostredníctvom tohto zmapovania budem v poslednej časti kapitoly schopný zhodnotiť jej prínos k zlepšeniu bezpečnostnej situácie a pokroku v boji proti terorizmu.

2. Charakteristika a vývoj fenoménu terorizmu

2.1. Problematika definície

Ľudia si boli vždy vedomí možného nebezpečenstva vyplývajúce z terorizmu, no považovali ho skôr za riziko. Tento pohľad sa začal meniť v 90. rokoch, keď prišli prvé útoky s desiatkami mŕtvych, stovkami zranených a obrovskými materiálnymi škodami. Definitívnym medzníkom zásadného významu sa stali útoky na Spojené štáty americké z 11. 9. 2001. [3]

Terorizmus tak zmutoval v globálny problém a transformoval sa zo spoločenského zla, proti ktorému bol vedený boj, na spoločenskú hrozbu, proti ktorej je vedená vojna. Bohužiaľ ide o problematiku natoľko komplikovanú a zložitú, že sa doposiaľ nepodarilo účastníkom medzinárodných vzťahov dohodnúť na jednotnej definícii. OSN opakovane prijíma rezolúcie proti terorizmu, ale nedokáže sa zhodnúť ako tento pojem definovať. Táto skutočnosť prispieva k brzdeniu vývoja spolupráce v boji proti tomuto fenoménu. Podľa amerického právnika a publicistu Georgea P. Fletchera je dokonca snaha o vymedzenie terorizmu chybou z dôvodu množstva sporných záležitostí. Jeho návrh predstavuje stanovenie otázok, ktoré pri premýšľaní o terorizme vyvstávajú a vysvetliť, prečo ľudia vnímajú určité násilné činy ako teror a iné nie. Domnieva sa, že na základe takýchto premenných budeme môcť terorizmus vymedziť za predpokladu, že nebudeme prikladať žiadnej rozhodujúci vplyv. K trom hlavným sporným bodom radí totožnosť obetí, páchatel'ov a takzvaný význam spravodlivého cieľa. [2]

Považujeme za obete teroristických činov civilistov, či nimi môžu byť aj príslušníci vojenských síl? Podľa množstva definícií sú nimi civilisti, avšak pri útoku na vojenskú loď USS Cole z roku 2000 považovala väčšina verejnosti usmrtenie námorníkov na palube za čin terorizmu a podobne tomu bolo aj pri iných útokoch na vojenské ciele. Rovnaká logika platí aj pre smernice vojenského tribunálu bývalého amerického prezidenta Georga W. Busha, ktoré zaobchádzajú s útočníkmi rovnako bez rozdielu totožnosti obetí.

Podobný problém nastáva aj v bode týkajúcom sa páchatel'ov. Môžu byť za teroristov považovaní príslušníci vojenských síl či agenti tajných služieb? Množstvo islamských štátov zastáva pozitívny názor pričom, považujú za nutné vyvodiť zodpovednosť štátnych úradníkov za násilné činy ako za činy teroristické.

Najkontroverznejšou problematikou definície terorizmu je hľadanie hranice, či rozdielu medzi vnímaním osoby ako teroristu a ako bojovníka za slobodu. Konflikt spočíva v možnosti ospravedlnenia násilných činov v rámci dobrého úmyslu. Na medzinárodnom poli sa islamské krajiny domnievajú že áno. Proti nim stoja tradične krajiny západu, ktoré považujú dosiahnutie dobrého úmyslu takýmto spôsobom za neprijateľné.

Dôležitá úloha pri vymedzovaní terorizmu spočíva tiež vo vysvetlení dôvodu vytvorenia samostatnej definície pre tento fenomén, ktorým je odlišnosť povahy terorizmu od povahy ostatných násilných činov. Medzi ne predovšetkým patrí rozvinutá organizácia teroristických skupín, snaha o pozornosť verejnosti zo strany teroristov či nepredvídateľnosť útokov.

Pri snahe o komplexné vymedzenie terorizmu budeme vždy narážať na existenciu protiargumentov, ktoré by nás už nemali prekvapovať. S podobnými problémami sa stretávajú teoretici aj v iných oblastiach. Spletité definície s množstvom výnimiek, ktoré nedajú spávať právnikom, sú tak v reálnom svete to najlepšie, čo dokážeme navrhnúť. [2]

2.2. Definícia terorizmu

Táto práca je zameraná na boj Spojených štátov amerických a Európskej únie proti terorizmu a preto uvediem prístupy práve týchto dvoch významných aktérov medzinárodných vzťahov k definícii terorizmu. Pre doplnenie pridávam aj definíciu OSN v podobe rezolúcie 1566 Bezpečnostnej rady, ktorá bola vyvrcholením diplomatického úsilia Ruska po tragédií v beslanskej škole.

2.2.1. Americký prístup

Ministerstvo obrany USA definuje terorizmus ako „zámerné používanie násilia s cieľom vyvolávať strach a jeho prostredníctvom nútiť verejnú správu alebo spoločnosť, aby niečo urobila prípadne neurobila. Ciele teroristov majú náboženský, politický či ideologický charakter.“ [3, str. 172]

Definícia **FBI** chápe terorizmus ako „sociálne alebo politicky motivované, neoprávnené a nepovolené použitie násilia a sily proti osobám alebo hmotným statkom, ktorej cieľom je zastráňovanie populácie či verejnej správy, alebo jej nútenie k istému správaniu.“ [3, str. 172]

S iným pohľadom na problematiku prichádza **ministerstvo zahraničia USA**, ktoré definuje priamo teroristu ako osobu, ktorá sa „po predchádzajúcej tajnej príprave, vedená politickou pohnútkou, zámerne dopustí násilia na takých cieľoch, ktoré nie sú ozbrojené a ich hlavným zámerom je ovplyvnenie verejnej mienky. “ [3, str. 172]

Definície vytvorené v rámci amerického prístupu sa teda zhodujú v týchto základných rysoch: terorizmus je plánované uskutočňovanie násilných akcií politického zamerania, ktoré sa pripravuje a uskutočňuje na nižšej než štátnej úrovni a je zamerané na ciele nevojenského charakteru. [76]

2.2.2. Európsky prístup

Rada EÚ vo svojom dokumente „Spoločný postoj Rady EÚ pre použitie zvláštnych opatrení pre boj s terorizmom“ zverejnenom 27. 12. 2001, definuje teroristický skutok ako množinu vymenovaných činov, ktoré môžu svojou podstatou alebo kontextom, vážne ohroziť chod konkrétneho štátu alebo medzinárodnej organizácie. V rámci vnútroštátneho právneho poriadku sa jedná o skutky, ktoré boli spáchané s úmyslom:

- vážne zastrašiť obyvateľstvo;
- nenáležite prinútiť vládu alebo medzinárodnú organizáciu k určitým krokom;
- vážne zničiť či destabilizovať základné politické, ústavné, hospodárske alebo kultúrne štruktúry krajiny alebo medzinárodnej organizácie a to:
 - útokom na ľudské životy, ktoré môžu zapríčiniť smrť;
 - útokom na psychickú integritu osôb;
 - únosmi alebo bráním rukojemníkov;
 - zapríčinením deštrukcií vládnych alebo verejných zariadení, dopravných systémov, v zariadení infraštruktúry, pevných platforiem kontinentálneho šelfu, verejných miest alebo súkromného vlastníctva, ohrozujúcich ľudské životy alebo majúcich za následok vážne ekonomické straty;
 - obsadením lietadiel, lodí alebo iných prostriedkov verejnej dopravy alebo dopravy tovaru;
 - výrobou, držaním, obstarávaním, prepravou, dodávaním alebo používaním zbraní alebo výbušnín jadrovej, chemickej či biologickej povahy, rovnako ako práca na výskume alebo vývoji týchto zbraní;

- púšťaním nebezpečných látok do voľného obehu, zakladaním požiarov, výbuchov alebo zapríčiňovaním povodní, ktorých priebeh ohrozuje ľudské životy;
- prerušením dodávok čistej vody, elektriny alebo iných základných zdrojov, čo môže taktiež ohroziť ľudské životy;
- vyhrážkami spáchaním takýchto skutkov;
- vedením teroristickej skupiny;
- účasť v teroristickej skupine a to aj vo funkcii informátora, poskytovateľa financií či materiálnej podpory, s vedomím, že táto pomoc napomôže páchaniu zločinných aktivít skupiny.

Pre účely tohto dokumentu je tiež definovaná teroristická skupina a vytvorený pravidelne aktualizovaný zoznam organizácií a osôb, ktoré spĺňajú stanovené kritéria. Spoločný postoj Rady EÚ predstavuje základný dokument v danej oblasti, na ktorý nadväzuje množstvo ďalších rozhodnutí. [60]

2.2.3. Prístup OSN

V roku 2004 **Bezpečnostná rada OSN** vydala rezolúciu 1566, ktorou odsudzuje teroristické činy, pričom ich chápe ako „trestné činy, vrátane takýchto činov proti civilnému obyvateľstvu, ktorých sa subjekt dopustil s úmyslom spôsobiť smrť, vážne zranenie, alebo získania rukojemníkov, s cieľom vyvolať stav teroru na širokej verejnosti, skupine osôb či konkrétnej osobe, zastrašiť obyvateľstvo alebo donútiť vládu alebo medzinárodnú organizáciu k určitému chovaniu, alebo činy zahrnuté v medzinárodných dohovoroch a protokoloch týkajúcich sa terorizmu, ktoré majú predovšetkým politickú, filozofickú, ideologickú, rasovú, etnickú, náboženskú a inú podobnú povahu”. [55]

2.3. Základná charakteristika terorizmu

Teroristické skupiny na rozdiel od vojenských jednotiek realizujú svoje útoky bez predchádzajúceho vyhlásenia vojny a ich príprava a organizácia prebieha skryte za prísneho utajenia typického pre uzavreté komunity. Postrehnúť či dokonca prekaziť ich je nesmierne náročné. Zasiahnuté štáty sa dostávajú do pozície vydieraného a napadnutého objektu, pričom verejnosť je značne zaskočená, šokovaná a ochromená. Teroristi tak cielene vytvárajú

atmosféru strachu, strhávajú na seba pozornosť, vynucujú si zmeny vo vnútornej, či zahraničnej politike štátu a prispievajú k jeho destabilizácii. S gerilovými skupinami majú tie teroristické mnoho spoločného, avšak líšia sa v podstatných aspektoch. Gerilový bojovníci žijú mimo spoločnosť a do styku s civilizáciou prichádzajú len veľmi zriedkavo. Najväčší rozdiel predstavujú ciele ich útokov, ktorými sú ozbrojené sily ako jednotlivé kasárne, logistické alebo letecké základne, sklady pohonných hmôt munície, niekedy aj na veliteľské stanoviská, či komunikácie dôležité z vojenského hľadiska, prípadne na policajné stanice. Na rozdiel od teroristov neútočia na civilné ciele. Bojujú proti diktátorským režimom alebo proti okupačným mocnostiam. Svoj postup často koordinujú so zahraničnými predstaviteľmi, ktorí vo veľkom počte prípadov aj gerilové skupiny financujú. [3]

Teroristické skupiny vo svojom boji využívajú zásady nepriamej stratégie. Snažia sa za každú cenu vyhnúť priamej konfrontácii s vojenskými jednotkami. Útočia zákerne, nepredvídateľne a nečakane. Zameriavajú sa na tie najzraniteľnejšie a najcitlivejšie body spoločnosti. Takýmto postupom sa im darí obchádzať základne vybudované prvky a nástroje obrany štátov, ktoré by patrili v klasickom vojnovom konflikte často k tým najúspešnejším. S využitím relatívne nízkych finančných prostriedkov a menších počtoch vo vlastných radoch dokážu spôsobiť obrovské škody vytvárajúce ohromný psychologický dopad. Teroristi sa svojimi aktivitami snažia predať posolstvo určené tým, ktorí rozhodujú o politike útokom postihnutého štátu. Reakcia zasiahnutého je potom výsledkom politického vyhodnocovania teroristických úderov. **Cieľom teroristov teda nie je pôsobiť priamo.** Útok sa stáva nástrojom nátlaku na toho, kto sa musí rozhodnúť, ako sa má politicky zachovať po teroristickej akcii. [3]

Tabuľka 2.1: Zoznam desiatich najväčších teroristických útokov podľa počtu obetí v histórii

Názov	Krajina	Mesto	Rok	Počet obetí
Útoky z 11.9.2001	USA	New York, Arlington, Shanksville	2001	2974
Bombové útoky v Qahtaniya	Irak	Qahtaniya	2007	796
Požiar v kine Rex	Irán	Abadan	1978	422
Tragédia v Beslanskej škole	Rusko	Beslan	2004	365
Let Air India 182	Atlantický Oceán	-	1985	329
Bombové útoky na kasárne	Libanon	Bejrút	1983	307
Let Pan Am 103	Veľká Británia	Lockerbie	1988	270
Bombové útoky v Bombaj	India	Bombaj	1993	257
Mínový útok na vlak	Angola	Zenza, Dondo	2001	252
Explózia na lodi Dara	Juhovýchodná Ázia	Perzský záliv	1961	238

Zdroj: [4] – Vlastné spracovanie

Tabuľka zobrazuje desať najväčších teroristických útokov v novodobej histórii z pohľadu počtu obetí. Útoky z 11. septembra v USA patria svojím počtom takmer 3000 obetí k tomu najhoršiemu, čo západný svet v modernej histórii zažil a zastávajú tak smutné prvé miesto v uvedenej tabuľke. Varovným signálom vyplývajúcim z uvedených údajov je zastúpenie teroristických útokov z posledného desaťročia. Takéto útoky môžeme v tabuľke nájsť hneď štyri.

V nasledujúcej tabuľke sú pre lepšiu predstavu uvedené najväčšie teroristické útoky v novodobej histórii na území Európy. Európa patrí medzi regióny, ktoré sú výrazne zasiahnuté pôsobením terorizmu a tomu odpovedajú aj vysoké počty obetí po teroristických útokoch. Najvýraznejší podiel na tomto fakte má Ruská federácia, pre ktorú terorizmus predstavuje jeden z najvýznamnejších bezpečnostných problémov súčasnosti.

Tabuľka 2.2: Zoznam piatich najväčších teroristických útokov v Európe podľa počtu obetí v histórii

Názov	Krajina	Mesto	Rok	Počet obetí
Tragédia v Beslanskej škole	Rusko	Beslan	2004	365
Let Pan Am 103	Veľká Británia	Lockerbie	1988	270
Vlakové bombové útoky	Španielsko	Madrid	2004	191
Útok v divadle Dubrovka	Rusko	Moskva	2002	170
Útok na kostol sv. Nedele	Bulharsko	Sofia	1925	150

Zdroj: [4] – Vlastné spracovanie

2.4. Charakteristické prvky terorizmu

Analýzou teroristických činov dospejeme k stanoveniu základných kategorických prvkov, ktoré sú charakteristické a podstatné pre každý takýto čin. Ide o prvky, ktoré v celej škále násilných a protiprávných skutkov všeobecne namierených proti bezpečnosti, vymedzujú práve tie, ktoré môžeme označiť ako teroristické. V tomto vymedzení sa zameriam na prvky medzinárodného terorizmu, ktorý je z pohľadu globálnej bezpečnosti určite vážnejším problémom ako ten národný, bez medzinárodného prvku. [2] [3]

2.4.1. Protiprávnosť

Predstavuje základný prvok pre kvalifikáciu terorizmu. Ide o čin porušujúci vnútroštátne trestné právo, ktorého cieľom nie je poškodiť iba samotné obeť, ale aj ovplyvniť ďalšie subjekty. Medzinárodné protiteroristické zmluvy sú v dnešnej dobe súčasťou vnútroštátnych právnych poriadkov, ale všetky sa pohybujú v rovine trestnoprávnej zodpovednosti jednotlivca. Štát by mal mať zodpovednosť a záujem na potrestaní súkromnej osoby, ktorá spácha trestný čin a zároveň nie je v postavení štátneho orgánu alebo nejedná za konkrétny štát. V opačnom prípade môže utrpieť ujmu jeho medzinárodná prestíž. Situácia, kedy je terorizmus prejavom akcií organizovanej skupiny, ktorá nemá so štátom nič spoločné, je omnoho zložitejšia. Riešenie by malo spočívať v uložení záväzkov štátom v trestnoprávnej oblasti a striktné dodržiavanie spolupráce krajín pri postihovaní páchateľov medzinárodného terorizmu. [2] [3]

2.4.2. Násilie

Násilie alebo hrozba jeho použitia na civilnom obyvateľstve patrí k najjasnejším rysom terorizmu. Ide o nepredvídateľné a extrémne násilie, pri ktorom obeť útok neočakáva a nemá možnosť sa brániť. Konkrétne sa v praxi jedná o použitie bojových a technických prostriedkov či fyzickej sily k spôsobeniu škody, zbavenia slobody, zranenia alebo usmrtenia. Teroristické činy sa vyznačujú bezohľadnosťou a brutalitou, pričom použité prostriedky sú v disproporcii s dosiahnutými výsledkami. Aktéri útokov na Svetové obchodné centrum v New Yorku a Pentagón v Arlingtone z 11. 9. 2001 boli ozbrojení iba špeciálnymi plastovými nožmi a výsledkom bol najväčší teroristický útok v moderných dejinách. Teroristi sa svojou činnosťou zameriavajú na čo možno najdramatickejší výsledok z prekvapivého vplyvu neočakávaného násilia a zároveň chcú demonštrovať svoju silu i slabosť a zraniteľnosť protivníka. [2] [3]

2.4.3. Medzinárodný prvok

Pokiaľ hovoríme o medzinárodnom terorizme, máme na mysli terorizmus s medzinárodným prvkom. Pri útokoch je preto nutné skúmať občianstvo páchatel'a prípadne skupiny, občianstvo obetí, miesto plánovania a prípravy činu, miesto realizácie a konečné miesto úteku páchatel'ov. V dnešnej dobe dochádza najčastejšie k incidentom, ktoré postihujú naraz občanov rôznych národností. Údery teroristov sú zamerané na ciele a miesta, kde sa sústreďujú občania z rôznych štátov. Sú to najmä turisticky atraktívne miesta, vlakové stanice metropol po celom svete, dopravné lietadlá či lode, kasína alebo vyhlásené zábavné kluby. Medzinárodný rozmer dodáva terorizmu aj odlišná štátna príslušnosť teroristov voči zasiahnutému štátu, rôzna národnostná skladba členov organizácie, zahraničná pomoc v podobe financovania, poskytnutia výcviku, priestoru pre prípravy a vybavenia teroristickým skupinám. V prípade, že sa jedná o útok na veci hnutel'né alebo nehnuteľné môže predstavovať medzinárodný prvok vlastnícke pravo. [2] [3]

2.4.4. Strach

Strach je podstatným rysom terorizmu, ktorý ho odlišuje od činov neteroristickej povahy a ktorý mu dal jeho názov. Zmyslom vyvolania strachu je ľahšie dosiahnutie požiadaviek zo strany teroristov. Násilie v ľuďoch vyvoláva strach. Tento strach je výraznejší

v ohnisku násilia a naopak slabne s rastúcou vzdialenosťou. Prvok strachu je obsiahnutý aj v Ženevskej zmluve o predchádzaní a potlačovaní terorizmu, ktorá patrí k významným dokumentom tohto druhu. Ľudia vo väčšine štátov sú v súčasnosti zvyknutí žiť v slobodnom prostredí, ktoré nenarušuje ich osobnú integritu. Brániť takéto prostredie pred niekým, kto ho chce určitým spôsobom narušiť a zneužiť, je veľmi zložitá. Je to spôsobené neočakávanosťou a nepripravenosťou v miestach úderu teroristov. Nikdy neútočia na objekty, ktoré sú spojené s väčšími bezpečnostnými opatreniami ako napríklad rôzne politické podujatia. Strach z terorizmu je v dnešnej dobe výraznejší ako strach z vojen, ktoré boli v histórii tak častou formou boja medzi znepriatelenými stranami.

Desí nás jeho zákernosť, neosobnosť a nepredvídateľnosť. Nikto nevie, kde a kedy teroristi zaútočia. Nikto nám nemôže zaručiť, že sme pred ním v bezpečí a to je príčinou neustáleho napätia. Boj s terorizmom je dnes nevyhlásenou vojnou a nemôžeme očakávať, že tak ako sa objavil, tak aj pominie. Už dnes môžeme povedať, že tento zápas bude mať dlhodobý charakter. Problém je zo všeobecného hľadiska v tom, že sa západné civilizácie snažia k nemu pristupovať z aspektu legitimacy, čo ich v množstve prípadoch stavia do nevýhodnej pozície. [2] [3]

2.4.5. Publicita

Patrí ku kľúčovým prvkom terorizmu v súvislosti s jeho zámerom ovplyvňovať názory a chovanie cieľových skupín. Prostredníctvom publicity sa teroristi dostávajú do povedomia verejnosti a širokej známosti. Teroristický akt násilia ju doslova potrebuje. V danej problematike tak vzniká rozpor medzi slobodou prejavu a právom na informácie, ktoré sú v súlade s Listinou základných práv a slobôd na jednej strane a na strane druhej nepriamym prispievaním k účinnosti teroristických akcií zo strany médií. Média by mali cítiť zodpovednosť za svoje spravodajstvo a prispôbiť ho tak, aby minimalizovali prospech z neho plynúci pre teroristov. Špecifické postavenie v rámci spravodajstva má Katarská štátna televízia al-Džazíra, ktorá sídli v hlavnom meste Dauha. Je príkladom toho, že publicitu nevytvárajú iba útoky a ich následky. Táto stanica vysiela 24 hodín denne a je určená pre stredný a blízky východ. Vysiela v arabčine a sleduje ju približne 35 miliónov arabsky hovoriacich divákov. Je možné si ju zaplatiť aj v Európe a Amerike. Prostredníctvom tejto stanice teroristi komunikujú so svetom a adresujú svoje hrozby. Je obviňovaná so spolupráce s teroristickou organizáciou al-Káidou kvôli jej sympatiám k Usámovi bin Ládinovi. Obraz s jeho podobizňou visiaci vo vstupnej hale v sídle televízie tieto dohady iba podporuje. [2] [3]

2.5. Ciele teroristických útokov

Problematika jednotlivých cieľov teroristických útokov spočíva v ich prelínaní a zámene s cieľmi bojovníkov asymetrických vojen, akými sú geriloví alebo partizánski bojovníci prípadne vojaci národne oslobodzovacích hnutí. Priblížime si tak konkrétne ciele teroristov a stanovíme, za akých podmienok sa jedná práve o teroristicky motivovaný čin. [1]

2.5.1. Najvyšší politickí predstavitelia

V tomto prípade sa jedná o terorizmus ak ide o atentát v dobe mieru a jeho obeťou je demokratický zvolený kandidát. Útoky, ktoré majú za svoje ciele politických predstaviteľov, sú charakteristické najmä pre akcie španielskej ETA a rôzne teroristické skupiny v Indii a na Srí Lanke. Ako príklad uvediem zavraždenie predsedu španielskej vlády Luisa Carrera Blanca v roku 1973, ktorý bol považovaný za možného nástupcu generála Franca. Po šiestich mesiacoch pôsobenia vo funkcii však zahynul pri bombovom atentáte, ktorý mala na svedomí práve teroristická organizácia ETA, proti ktorej Luis Carrero Blanco za svojho života tvrdo postupoval. Ak je však útok realizovaný v období vojny a obeťou je predstaviteľ okupačnej moci, jedná sa o odboj. Kritéria odboja spĺňa atentát na Reinharda Heydricha v roku 1942. V tej dobe Heydrich predstavoval vysokopostaveného dôstojníka nemeckej armády, ktorá okupovala české územie. Tento prominentný nacistu bol dokonca autorom genocídnej koncepcie českého národa. [1]

2.5.2. Priemyselné podniky

Uplatňuje sa tu rovnaký princíp ako pri politických predstaviteľoch. Za teroristický útok na továreň alebo priemyselný podnik sa považuje taký útok, ktorý je uskutočnený v dobe mieru a je určený k šíreniu strachu a k oslabení hospodárskej sily zasiahnutého štátu. Naopak, v období vojny sa takýto útok zameraný na zníženie priemyselnej výroby protivníka považuje za vojenský útok. Najčastejšími cieľmi sa stávajú muničné sklady a podniky zbrojného priemyslu. [1]

2.5.3. Infraštruktúra

Akcie zamerané na cesty, železnice, letiská, mosty, rafinérie alebo skladiská pohonných hmôt v dobe vojny môžu byť súčasťou boja proti protivníkovi. Ich cieľom je oslabiť jeho potenciál či znemožniť mu presun. V dobe mieru je takýto čin zameraný na vytvorenie atmosféry strachu a preto je považovaný za terorizmus. Takto zamerané teroristické akcie sú takmer každodennou súčasťou života ľudí v Iraku od roku 2003. [1]

2.5.4. Vojenské sily

Vo veľkej väčšine nie sú za teroristické útoky považované útoky voči ozbrojeným silám, predovšetkým proti silám okupačným. Ich legitimitu predstavuje snaha oslobodiť sa. Aktéri sú často vedení predstaviteľmi vládnuccich strán. Ich činy nevychádzajú zo samovôle teroristickej organizácie a preto majú iný štatus v rámci bojových vzťahov.

Výraznú výnimku predstavujú akcie proti zahraničným vojakom či vojenským policajtom, ktorí v mieste určenia pôsobia na základe mandátu rady bezpečnosti OSN. Ich úlohou nie je zvrhnúť tamojšiu vládu a ani iným spôsobom poškodiť danú krajinu. Pôsobia mimo bojových zón, pri akciách s cieľom zabezpečiť mierovú situáciu, bezproblémový a demokratický priebeh volieb a dodávky humanitárnej pomoci. Príkladom takéhoto útoku je incident, ktorý sa udial v roku 1993 v Rwande. Pri útoku na belgických vojakov pôsobiacich v krajine v rámci misie OSN s názvom UNAMIR (UN Assistance Mission for Rwanda) bolo z ich radov zabitých desať členov. Ich úlohou bolo dodržiavanie prímeria, čistenie zamínovaných oblastí a hliadkovanie v hlavnom meste Kigali. Útoky na jednotky s takýmto humánnym cieľom, ktoré priamo predstavujú medzinárodnú solidaritu sú typickým príkladom terorizmu, ktorý vyvoláva strach u širokej verejnosti. [1]

2.5.5. Obyvateľstvo

Zabíjanie civilného obyvateľstva sa nikdy nedá ospravedlniť žiadnym politickým cieľom. Je možné ho zdôvodniť snahou získať si medzinárodnú pozornosť či dosiahnuť svoje zámery, ale nie je možné ho ospravedlniť. Útoky na civilistov sú v každom prípade krajným prejavom násilia, **ale nie vždy sú tiež prejavom aktu terorizmu**. Stratégia totálnej vojny je takýmto prípadom. Jej cieľom je prostredníctvom útokov zameraných práve na obyvateľstvo, zlomiť odpor protivníka už v počiatkovej fáze vojny alebo dosiahnutie jej urýchleného

ukončenia. Počas druhej svetovej vojny využívali prvky tejto stratégie obe strany. V prípade Nemecka išlo o nálety na Londýn a iné britské mestá. Spojenci naopak bombardovali Drážďany a použili dokonca atómové bomby pri náletoch na japonské mestá Hirošima a Nagasaki. [1]

2.6. Historický vývoj terorizmu

Historické vymedzenie vývoja terorizmu úzko súvisí s historickým vedením vojen a terorom páchaným na civilnom obyvateľstve. Historické vnímanie terorizmu sa tak priamo odvíja od ideového, časového a geografického pôsobenia. Najvýstižnejším znakom z hľadiska obsahového vyjadrenia terorizmu pre potreby skúmania historického vývoja je pojmá, ktoré pod pojmom terorizmus chápe zámerné, násilné pôsobenie proti civilistom, za účelom zníženia ich vôle podporovať vodcov alebo politiku, ktorá nositeľom takéhoto násillia nevyhovuje. Skúmanými faktormi rozdelenia tak sú výrazné odlišnosti v cieľoch, motívoch či spôsoboch realizácie teroristických útokov. Ako príklad je uvedené rozdelenie, podľa práce „Historický vývoj terorizmu“ Foltina a Řeháka, na týchto päť etáp:

- 1) Historická etapa – do konca 17. storočia;
- 2) Nacionalistická etapa – v období od začiatku 18. storočia do roku 1913;
- 3) Etapa vojen – medzi rokmi 1914 až 1945;
- 4) Etapa studenej vojny – medzi rokmi 1946 až 1989;
- 5) Etapa studeného mieru – trvajúca od roku 1990 po súčasnosť [9]

2.6.1. Historická etapa

Pojem terorizmus je pomerne novým pojmom a preto je prirodzené, že metódy útokov na civilistov s cieľom ovplyvniť politické chovanie štátov, mali množstvo názvov. Existujú záznamy, že už niekoľko stoviek rokov pred naším letopočtom ľudia využívali bojové postupy, ktoré by dnes spĺňali kritéria terorizmu. V dobe rozmachu rímskej ríše bola často využívaná metóda takzvaných „ničivých vojen“, súčasťou ktorej boli ničivé akcie vychádzajúce z prostej snahy zastrašiť novo podmanené národy a pripraviť ich vládcov o moc. Ako reakcia na takéto chovanie vznikla v 1. storočí v Jeruzaleme vlastenecky orientovaná skupina pod názvom Zelóti. Cieľom tohto extrémistického židovského hnutia

bolo vraždiť predstaviteľov rímskej šľachty a dosiahnuť tak zmenu situácie v prospech židovského národa. Za ranný terorizmus môžeme považovať aj pôsobenie islamskej sekty Haš-Išim v dobe križiackych výprav, ktorá je zodpovedná za množstvo vrážd s politickým motívom v oblasti Perzského zálivu. Podľa niektorých historikov sa dá považovať za terorizmus alebo za špecifické násilie s prvkami terorizmu aj inkvizícia. [9] [3]

2.6.2. Nacionalistická etapa

V priebehu tejto etapy dochádza k výrazným zmenám v motívoch pre páchanie násilnej činnosti s teroristickými prvkami. Ako napovedá už názov tejto etapy, ide o silne nacionalisticky motivovanú činnosť aktérov. Tiež dochádza k pomerne výraznému rastu počtu jedincov zapojených do teroristických aktivít ako aj k rastu počtu konkrétnych akcií. Medzi konkrétne prípady radíme rozsiahle násilné akcie voči civilnému obyvateľstvu na Balkáne počas rusko-tureckej vojny počiatkom 18. storočia. Prvky teroristického chovania môžeme pozorovať aj počas americkej kolonizácie, kedy teror jednej strany podnecoval rovnaký teror zo strany druhej. Vytvoril sa tak kolobeh krutosti medzi osadníkmi a indiánmi pri ktorom najviac trpeli opäť nevinní obyvatelia. Skutočne veľkého rozmeru dosiahol z politického hľadiska nacionalizmus v priebehu 19. storočia. Ľudia žijúci v mnohonárodných štátoch si začali viac uvedomovať svoju príslušnosť k určitej komunite a začali sa dožadovať svojho práva na sebaurčenie. V nasledujúcom období došlo k množstvu medzinárodných politických násilností v Európe a Amerike. Páchatelia takýchto násilností sa začali nazývať anarchistami a šíрили strach medzi občanmi až do vypuknutia prvej svetovej vojny. [9] [3]

2.6.3. Etapa vojen

Snažiť sa identifikovať prvky terorizmu v období dvoch po sebe nasledujúcich svetových konfliktov je pomerne komplikované. Problémom je, že väčšina násilných činov s niektorými prvkami terorizmu bola uskutočnená počas vyhlásených, otvorených konfliktov, čo odporuje základnej charakteristike. Z tohto dôvodu je potrebné terorizmus v tomto období chápať ako krajný prejav násilia, s cieľom podriať protivníka vlastnej vôle. Násilie na obyvateľstve bolo bežné a dopúšťali sa ho obe znepriatelené strany. K hlavným príkladom činov tohto obdobia, ktoré by za mierových podmienok boli jednoznačne považované za teroristické, patrí britská blokáda Nemecka počas 1. svetovej vojny, nemecká ponorková vojna voči civilným lodiam, holokaust, postup nemeckých vojsk na dobitom území či

bombardovanie Japonska na konci vojny zo strany Spojených štátov amerických s cieľom znížiť podporu civilného obyvateľstva japonskému vojnovému úsiliu. [9] [3]

2.6.4. Etapa studenej vojny

V posledných desaťročiach došlo v oblasti terorizmu k veľkému rozmachu. Objavili sa nové formy terorizmu a aj nové spôsoby realizácie ako predovšetkým samovražedné bombové útoky, podpaľačské útoky a branie rukojemníkov. Táto etapa sa od ostatných odlišuje masívnym nárastom prejavov medzinárodného terorizmu. Ako podnet k vzniku takéhoto nárastu môžeme označiť očakávanie tretieho celosvetového konfliktu, ktoré pretrvávalo až do pádu Berlínskeho múru a rozpadu Sovietskeho zväzu. Práve nevzniknutie priamej konfrontácie prispelo k nárastu prejavov terorizmu a to takého, ktorý bol podporovaný jednotlivými znepriatelenými blokmi. Prostredníctvom angažovanosti v lokálnych konfliktoch tak hlavní aktéri studenej vojny umocnili počet teroristických akcií a počet osôb pri nich zabitých či zranených. Tento trend dokumentuje nasledujúca tabuľka pre obdobie rokov 1968 až 1988. [9] [3]

Tabuľka 2.3: Trend nárastu teroristických útokov v období rokov 1968 až 1988

Rok	Počet útokov	Zabitých osôb	Zranených osôb
1968	98	28	169
1978	222	138	375
1988	369	702	1832

Zdroj: [40] – Vlastné spracovanie

K najznámejším incidentom tohto obdobia môžeme zaradiť zajatie izraelských atlétov počas Olympských hier v Mníchove v roku 1972 zo strany palestínskej teroristickej skupiny Čierny september pri ktorej nakoniec prišlo o život všetkých jedenásť zajatých športovcov a samovražedný útok proti kasárňam mierových síl v Bejrúte v roku 1983 pri ktorom zahynulo viac ako 300 amerických a francúzskych vojakov. [40]

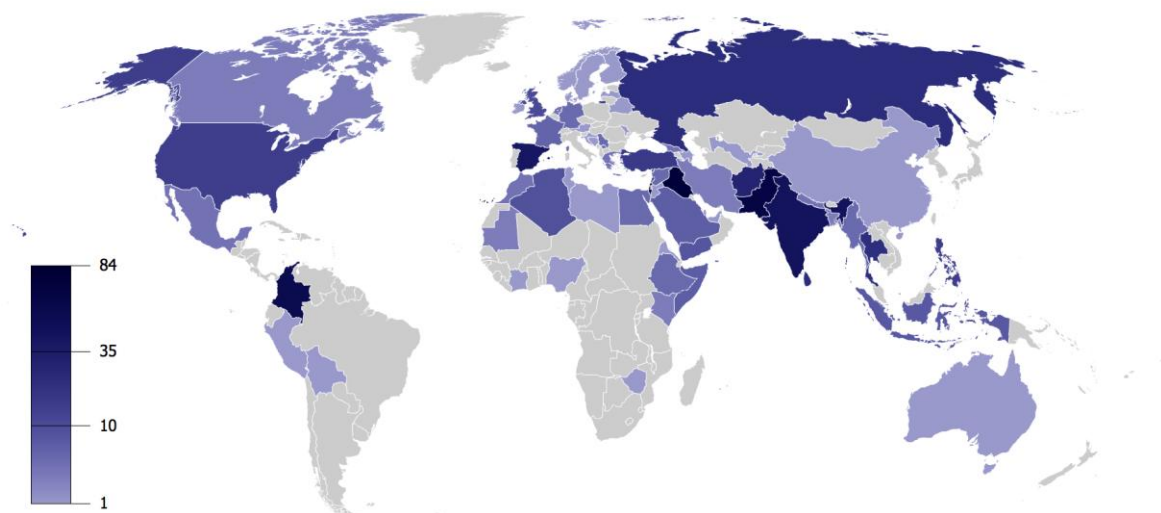
2.6.5. Etapa studeného mieru

Poslednou etapou vývoja terorizmu je etapa, v ktorej terorizmus dosiahol globálneho rozmeru. Jeho nástup sa datuje na 11. 9. 2001. Môžeme ju označiť ako „etapu studeného mieru“ a pretrváva až do súčasnosti. Pojem „studený mier“ je použitý zámerne a označuje obdobie po skončení studenej vojny, ktoré je spojené s neustálím bezpečnostným napätím. V súvislosti s touto situáciou následne dochádza k rade vojenských konfliktov, ktoré sú súčasťou boja proti terorizmu. Po roku 1990 sa tvár terorizmu mení v zásadných prvkoch. Náboženský a nacionalistický motivovaný terorizmus sa dostáva do popredia, naopak ideologický motivovaný ustupuje. Táto situácia viedla k zmenám v teroristických cieľoch, metódach a využívaných prostriedkoch. Vzástla hrozba nábožensky politického terorizmu a ultrapravicového terorizmu. V súvislosti so sarinovými útokmi v Tokiu v roku 1995 začala byť venovaná pozornosť takzvanému „ZHN terorizmu“, ktorý predstavuje hrozbu použitia zbraní hromadného ničenia. K ďalším výrazným zmenám patrí zapojenie terorizmu do separatistických konfliktov. V Európe ide najmä o oblasť bývalej Juhoslávie.

Dôvody vzniku môžeme hľadať aj v nie príliš úspešnému spôsobe riešenia problému v oblasti zo strany angažovaných aktérov. Súčasný globálny rozmer terorizmu môžeme dokumentovať na príklade radikálnej teroristickej organizácie sunnitských moslimov al-Káida. Táto skupina funguje už od 80. rokov. Odhaduje sa, že v súčasnosti má 50000 členov a podľa oficiálnych dokumentov sa ich známe základne nachádzajú v 65. krajinách sveta.

Etapa studeného mieru je etapou súčasnosti a z toho dôvodu sa jej budem venovať podrobnejšie. [9]

Obr. 2.1: Počet teroristických incidentov medzi rokmi 2000 až 2008

Zdroj: [52]

Uvedená mapa zobrazuje počet teroristických útokov realizovaných na územiach jednotlivých štátov sveta v rokoch 2000 až 2008. Základným poznatkom vyplývajúcim z mapy je potvrdenie globálneho rozmeru terorizmu v súčasnosti. Môžeme povedať, že prakticky žiadny región na našej planéte sa nevyhol pôsobeniu fenoménu, ktorý bol ešte na počiatku 20. storočia iba jedným z množstva bezpečnostných rizík. Rozdiel sa dá pozorovať iba v intenzite prejavov terorizmu. Medzi najviac postihnuté regióny patrí v dnešnej dobe južná a juhovýchodná Ázia a štáty ako Indonézia, India, Pakistan, Afganistan, Irak či Izrael. V Európskej únii patrí k veľmi zasiahnutým štátom predovšetkým Španielsko a Grécko. Terorizmus má však v Únii trochu inú podobu, ktorá sa prejavuje najmä v nižšom počte obetí útokov. K štátom s častými útokmi patria ďalej Rusko, Somálsko, Alžírsko, Spojené štáty americké a Venezuela. Je nutné dodať, že mapa zachytáva počet útokov na území daného štátu a nie na jeho občanov. Tento rozdiel je nutné chápať a brať do úvahy. V prípade útokov na občanov daného štátu by išlo o absolútne odlišné čísla.

Pre lepšiu predstavu globálnej situácie pôsobenia teroristov sú uvedené v nasledujúcej tabuľke a grafe údaje o útokoch z posledných mesiacov. Tabuľka zobrazuje počet teroristických útokov od začiatku roku 2009 po koniec marca roku 2010 na celom svete podľa jednotlivých častí sveta. Nižšie uvedený graf sa zameriava podrobne na Spojené štáty americké, Európsku úniu a jej členské štáty za rovnaké obdobie. [52]

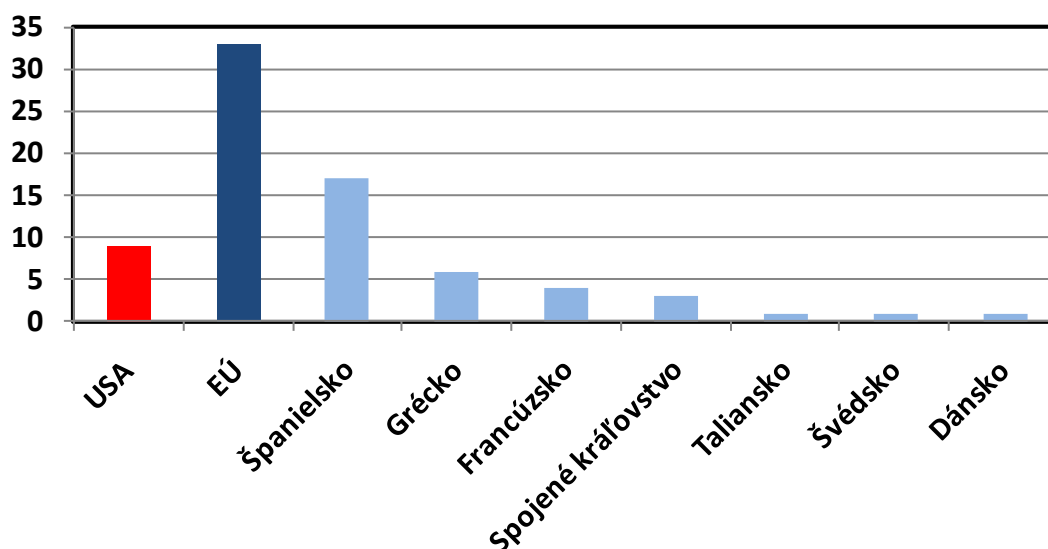
Tabuľka 2.4: Počet teroristických incidentov od roku 2009 do marca roku 2010

Región	Počet útokov
Ázia	328
Európa	57
Afrika	14
S. Amerika	10
J. Amerika	5
Austrália a Oceánia	0

Zdroj: [11] [12] – Vlastné spracovanie

Tabuľka potvrdzuje predošle zistený trend. Počet útokov sa neznižuje a popredné miesta v počte útokov naďalej zastávajú krajiny Ázie a Európy. V porovnateľne lepšej situácii z pohľadu pôsobenia terorizmu sa nachádzajú štáty Afriky, Severnej a Južnej Ameriky. V Austrálii a Oceánii od začiatku roku 2009 dokonca k teroristickému útoku nedošlo vôbec.

Graf 2.1: Počet teroristických incidentov v USA a EÚ od začiatku roku 2009 po koniec marca roku 2010

Zdroj: [11] [12] – Vlastné spracovanie

Od začiatku roku 2009 po koniec marca roku 2010 došlo v Európskej únii k 33 teroristickým incidentom pričom najvážnejším bol strelecký útok na kasárne v meste Antrim town v Severnom Írsku zo 7. 3. 2009, pri ktorom zahynuli dvaja vojaci, ďalší dvaja boli zranení a došlo aj k zraneniu dvoch civilistov. Za útok sú zodpovední členovia Pravej IRA.

V USA došlo k deviatim teroristickým útokom. Najvážnejším bol incident z 18. 2. 2010, kedy v rámci protestu proti vláde Spojených Štátov, Američan Joseph Stack malým, osobným lietadlom narazil do kancelárskej budovy v meste Austin v Texase. Pri útoku usmrtil finančného riaditeľa firmy sídliacej v budove a trinásť ľudí zranil. Sám náraz neprežil. [11] [12]

2.7. Prehľad najvýznamnejších teroristických organizácií

V nasledujúcej podkapitole sú uvedené najvýznamnejšie teroristické organizácie na svete zoradené podľa abecedy. Názvy skupín sú uvedené v anglických i slovenských názvoch. Niektoré organizácie sú uvedené v pôvodnom, napríklad španielskom znení.

2.7.1. Abú Nidal Organization – ANO (Organizácia Abú Nidala)

Pôsobí tiež pod menami ako al-Fatah revolučná rada, Arabské revolučné brigády, Čierny september či Revolučná organizácia socialistických moslimov. V jej čele stál bývalý najobávanejší terorista sveta Palestínčan Abú Nidal, vlastným menom Sabri al-Bann. Z jeho pôvodného povolania učiteľa sa postupne vypracoval na „Usámu bin Ládina“ 70. a 80. rokov. Zo začiatku bol členom hnutia Jásira Arafata Fatah, neskôr reprezentoval Organizáciu za oslobodenie Palestíny. Od roku 1974 stál sám v čele al-Fatah. Je považovaný za jedného z najkrutejších teroristov vôbec. Dlhú dobu bol zapísaný na americkom zozname teroristov a zatykač na neho bol vydaný vo Veľkej Británii, Francúzsku, Taliansku, Grécku a vo väčšine arabských krajín.

Medzi ciele jeho organizácie patria USA, Veľká Británia, Francúzsko, Izrael, ale tiež umiernení Palestínčania, Organizácia za oslobodenie Palestíny a niektoré arabské krajiny. Abú Nidal zomrel v roku 2002 v Bagdade, kedy bol nájdený mŕtvy vo vlastnom byte. Súčasný vedenie nie je známe. [1] [18]

2.7.2. Al-Káida (al-Qaeda)

Je najznámejšou militantnou islamskou organizáciou v súčasnosti, stojacou za množstvom veľkých atentátov a únosov na celom svete. Založil ju v roku 1987 Usáma bin Ládín, ktorý je členom jednej z najprominentnejších saudskoarabských rodín. Jeho cieľom

bolo vytvoriť panislamský kalifát naprieč celým svetom tým, že bude spolupracovať s ostatnými islamskými teroristickými skupinami a zvrhne režimy, ktoré považuje za neislamské a vytlačí nemuslimov z moslimských území. Za svojho hlavného nepriateľa označuje USA, ktoré obviňuje z drancovania arabského ropného bohatstva a zo snahy získať v danej oblasti rozhodujúci vplyv. V roku 1998 vydala Al-Káida prehlásenie s názvom „Svetový islamský front za džihád proti židom a križiakom“, na základe ktorého vyhlásila povinnosť pre všetkých moslimov, zabíjať Američanov a ich spojencov po celom svete. Za hlavný problém bola označená prítomnosť amerických vojsk v islamských krajinách, predovšetkým v Saudskej Arábii, ako posvätnéj zemi islamu, americká podpora Izraelu, zásah v Afganistane a teror proti irackému ľudu. Dôležitou úlohou je aj podpora spolubojovníkov, napríklad v Čečensku, Uzbekistane, Somálsku, Indonézii, Malajzii či Iráne. Kontaktné teroristické organizácie sa nachádzajú v Libanone, Sýrii, Sudáne, Alžírsku a Filipínach. [1] [16]

Činnosť al-Káidy po útokoch z 11. 9. 2001 a následným vpádom vojenských síl do Afganistanu bola na istý čas obmedzená. Bolo to spojené s reorganizáciou a premiestnením do základní a úkrytov pravdepodobne v Pakistane. V súčasnosti organizácia zastrešuje desiatky rôznych teroristických skupín vo viac ako tridsiatich krajinách sveta a disponuje približne 18 000 členmi. Rozhodujúcim faktorom pre fungovanie tejto organizácie je jej prepracovaný organizačný systém. Celá štruktúra sa skladá z trojčlenných buniek, ktoré majú svojho veliteľa. Ten je v kontakte zase iba s tromi bunkami a tak to pokračuje až k vrcholnému vedeniu. Členovia plnia rozkazy ústredia a dodržia pravidlá, výber prostriedkov a spôsobu realizácie daných teroristických aktivít zostáva na nich. Je tak veľmi zložitá infiltrovať sa dovnútra a aj v prípade prezradenia jednej bunky, nedôjde k odhaleniu podstatnejšej časti organizácie.

Mnoho členov al-Káidy vlastní obchodné, priemyselné a finančné podniky po celom svete. Tie najväčšie sa nachádzajú v Sudáne, Keni a Tanzánii. Financovanie zo strany štátov sa dá len veľmi ťažko dokazovať. Ide najmä o jednorazové príspevky a príspevky poskytované len určitou časťou vládnych subjektov. V minulosti k štátom sponzorujúcim teroristov patrili Pakistan, prostredníctvom svojej tajnej služby ISI a Irán cez vládnuce duchovenstvo. Významnou pomocou sú aj príspevky niektorých saudskoarabských či sudánskych rodov získané z ťažby ropy. [1] [16]

Obrázok 2.2: Mapa pôsobenia Al-Káidy po celom svete

Zdroj: [17] – vlastné spracovanie

Väčšina aktívnych členov al-Káidy považuje vlády vlastných štátov za rovnako regulárne ciele útokov ako Američanov a ich spojencov. To platí najmä pre zástupcov z Alžírsku, Maroka, Egypta a Jordánska. V dnešnej dobe využíva často služby domácich bojovníkov spriaznených lokálnych islamských skupín, ktorým poskytuje vybavenie a know-how. al-Káida k svojej činnosti nepotrebuje zázemie aj vďaka súčasným komunikačným technológiám. Tiež pre ňu nie je podstatná ani podpora zo strany obyvateľstva. Akýkoľvek boj s takto disponovanou organizáciou je problematický a úspech pravdepodobne nebude možné dosiahnuť zásahom konvenčnými vojenskými prostriedkami. Dá sa teda predpokladať, že boj s touto teroristickou organizáciou bude trvať dlho a jej výsledok je neistý. [1] [16]

2.7.3. Euskadi ta Askatasuna – ETA (Baskicko a sloboda)

Táto skupina bola založená 31. 8. 1959 s cieľom vytvoriť samostatný, nezávislý, baskický štát na oboch stranách Pyrenej. Zahŕňoval by tak územia na severe Španielska a územia niektorých južných departmentov Francúzska. Predstavuje ozbrojenú baskickú, nacionalistickú a separatistickú organizáciu, ktorú za teroristickú považujú od roku 2003 jak Európska únia tak aj Spojené štáty. Ešte v sedemdesiatych rokoch bola považovaná za organizáciu bojujúcu proti totalitného režimu generála Franca. Medzi najčastejšie aktivity patria bombové útoky a únosy členov španielskej správy, predovšetkým bezpečnostných a vojenských síl, politikov a sudcov. V porovnaní s Írskou IRA ide o radikálnejšiu skupinu, ktorá má na svedomí množstvo vražd. Najkrvavejším rokom v jej histórii je rok 1980, kedy jej

útokom podľahlo 118 ľudí. K posledným aktivitám tejto skupiny patrí incident zo 16. marca 2010, kedy pri prestrelke neďaleko Paríža s členmi ETA zahynul francúzsky policajt. [27]

Vonkajšia podpora organizácie spočíva v poskytovaní výcviku v strediskách v Líbyi, Libanone a Nikaraguy. Vlastné zdroje získava ETA prostredníctvom únosov a vydierania. Známa je takzvaná „revolučná daň“. Tá predstavuje povinnú a vydieranú sumu, ktorú musia zaplatiť baskickí podnikatelia v prospech ETA v rámci ich boja za nezávislú vlasť. V súčasnosti má táto skupina viac ako 700 členov, pričom tvrdé jadro tvorí iba niekoľko desiatok jednotlivcov, ktorí patria k vykonávateľom teroristických akcií. [1] [14]

2.7.4. Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – FARC (Revolučné ozbrojené sily Kolumbie)

Predstavuje kolumbijskú ultraľavicovú povstaleckú organizáciu, ktorá od šesťdesiatych rokov vedie gerilovú vojnu proti tamojšej vláde a paramilitantným frontom AUC¹. Jej oficiálny vznik sa datuje na rok 1964, korene je však treba hľadať už v udalostiach občianskej vojny medzi Liberálnou a Konzervatívnou stranou v rokoch 1948 až 1958. FARC pôvodne vzniklo už v 40. rokoch ako poľnohospodárske hnutie, ktoré prijímalo prvky marxizmu-leninizmu a spravodlivej spoločnosti. Kľúčovým faktorom pre vznik FARC, ako ozbrojenej sily, bola problematika vlastníctva pôdy a jej zneužívanie k politickej moci. Situácia sa vystupňovala začiatkom 60. rokov do poľnohospodárskej krízy a hladomoru. V tomto momente sa začína tvoriť ozbrojená frakcia Komunistickej strany Kolumbie FARC a zahajuje organizované teroristické akcie proti predstaviteľom vlády. V súčasnosti sa odhaduje, že v jej radoch je približne 9000 bojovníkov. [24] [25]

K hlavným aktivitám organizácie patria únosy, atentáty a popravy s cieľom odradiť obyvateľstvo pred spoluprácou s vládou. Takzvané ekonomické únosy sú zamerané na získanie finančných prostriedkov a politicky motivované na zbavenie sa politických odporcov a destabilizáciu politickej situácie v krajine. Postupom času sa politika FARC začala meniť. Pôvodná idea rovnosti majetku a lepšej spoločnosti ustúpila do úzadia a hlavným zámerom sa stala snaha ovládnuť obchod s narkotikami v krajine.

K najznámejším incidentom tejto organizácie patrí únos prezidentskej kandidátky Ingrid Betancourt Pulecio 23. februára 2002, ktorú držali v zajatí až do jej oslobodenia

¹ Spojená sebaobrana Kolumbie, ktorú tvoria od roku 1997 pravicové ozbrojené sily ako obranná reakcia bohatých záujmových skupín pred pôsobením FARC. [23]

Kolumbijskou bezpečnostnou zložkou 2. júla 2008. Ako teroristickú organizáciu ju označujú Spojené štáty americké, Európska únia i samotná Kolumbia. [25] [26]

2.7.5. Hamas (Islamic Resistance Movement – Islamské hnutie odporu)

Hnutie, ktorého počet členov silného jadra nie je známy. Má desiatky tisíc podporovateľov a sympatizantov. Bolo založené v roku 1987 a zameralo sa na vytvorenie islamského štátu Palestína na území súčasného Izraela. Hamas sa považuje za najnebezpečnejšiu a zároveň najvplyvnejšiu palestínsku teroristickú organizáciu, ktorá až doposiaľ útočila na území Izraela a Jordánska. Na svedomí má približne 400 izraelských životov. Silnou stránkou tohto hnutia je jej povedomie u širokej palestínskej populácie, ktorá ho považuje za legitímnu ozbrojenú silu, bojujúcu za ukončenie izraelskej okupácie a vytvorenie islamského štátu na celom historickom území Palestíny. Hlavnou oblasťou pôsobenia je Pásmo Gazy², nad ktorým hnutie po parlamentných voľbách 2006 prevzalo vládu. Z Pásma Gazy Hamas ostreľuje Izraelské územie, predovšetkým mestá Sderot a Aškelon. [21]

Charakteristickým prejavom útokov hnutia sú samovražedné atentáty. V poslednom období sú čoraz viac na ne využívané ženy, ktoré nepodliehajú tak silnej kontrole. Nemilitantné krídlo Hamasu vystupuje na verejnosti, realizuje nábor členov, propaguje organizáciu a rôznymi akciami sa snaží získať prostriedky pre jeho činnosť. Pôsobí aj v Európe a Severnej Amerike. [1]

2.7.6. Hezbollah (Hizballáh)

Je to libanonská šiitská politická a vojenská organizácia, ktorú mnohé západné krajiny považujú za teroristickú. V arabskom a moslimskom svete je považovaná za legitímnu politickú stranu. Jej činnosť sponzoruje Irán. Vzniká ako reakcia na izraelskú inváziu do Libanonu v roku 1982. Hnutie sa spočiatku sústredilo na boj proti izraelským vojakom v Libanone a v zahraničí. Neskôr sa stali jej cieľom aj Spojené štáty americké ako hlavný zahraničný spojenec Izraela. Po odchode izraelských jednotiek sa Hizballáh fakticky stal vládnucou silou na juhu Libanonu. Civilná zložka Hizballáhu sa venuje okrem iného aj humanitárnej činnosti. Prevádzkuje sirotinec, nemocnice a školy, vlastní televíznu stanicu al-

² Je pobrežné pásmo pri Stredozemnom mori, ktoré je medzinárodným spoločenstvom uznané ako súčasť Palestínskeho územia. [21]

Manar, rozhlasovú stanicu an-Núr a týždenník as-Safar. V súčasnosti je v 128-člennom libanonskom parlamente zastúpený 23 poslancami a vo vláde má dvoch ministrov. V 80. rokoch stála táto radikálna šiitská organizácia za útokmi na americké ciele ako kasárne a veľvyslanectvo, pri ktorých zomrelo viac ako 200 ľudí. Jednotky Hizballáhu pôsobia aj v Európe, Afrike, Južnej Amerike, Severnej Amerike a Ázii. Má niekoľko tisíc stúpencov a množstvo teroristických jednotiek. [1] [15]

2.7.7. Irish Republican Army – IRA (Írska republikánska armáda)

Presadzuje spojenie rozdeleného Írska a následnú nezávislosť na britskej korune. Jej história siaha až k roku 1919, kedy vzniká na základe iniciatív írskej politickej strany Sinn Fein. IRA pôsobí ilegálne od roku 1931 po tom, ako prehrala občiansku vojnu v Írsku. V roku 1969 bola rozštiepená na dve krídla. Prvé krídlo bolo nazvané „Oficiálna IRA“ a svoje ciele sa snažili dosiahnuť politickou cestou, to druhé s názvom „Dočasná IRA“ pokračovalo v teroristických aktivitách. K jej činnosti patrili bombové útoky, vraždy, únosy a vydieranie a to na území Severného Írska, Írskej republiky a Veľkej Británie. Terčom ich aktivít boli britskí vládni predstavitelia a policajné a vojenské jednotky a ich zariadenia. Nasledovalo obdobie rôznych britsko-írskych mierových iniciatív, ktoré vyvrcholilo podpísaním Veľkonočnej dohody 10. apríla 1998. S jej závermi nesúhlasila časť aktivistov IRA, ktorí vytvorili nové krídlo pod názvom „Pravá IRA“ a radikálne pokračovali proti mierovému procesu v Severnom Írsku. Okrem iného sa jej pripisuje zodpovednosť za bombový atentát v auguste 1998, pri ktorom v severoírskom meste Omagh zahynulo 29 ľudí. [3] [13]

V súčasnosti sa stala podľa správy amerického Kongresu súčasťou globálnej teroristickej siete. Je podozrievaná so spolupráce s Kubou, Iránom a s revolučnými ozbrojenými silami v Kolumbii. Útoky IRA majú odlišný charakter ako napríklad útoky moslimských teroristických skupín. Často o svojich akciách vopred informujú políciu a vynakladajú určité úsilie na minimalizáciu počtu obetí. Podobný scenár mal aj bombový útok vo finančnom centre Londýna 24. 4. 1993. Akcia prebehla v skorých ranných hodinách cez víkend, kedy je štvrt' takmer vyľudnená. Polícia ráno dostala varovanie a aj vďaka jej evakuácií v okolí nedošlo k väčším škodám. Útok si nakoniec vyžiadal jednu obeť, vyše 40 zranených a značné materiálne škody. [3] [73]

2.7.8. Islamic Group – IG (Gamá al-Islamija, Džamijá al-Islamija, Islamská skupina)

Vznikla v juhoegyptskom meste Asijút medzi rokmi 1971 a 1972 ako študentská organizácia vo vnútri Moslimského bratstva³ za podpory vtedajšieho egyptského prezidenta Anvara Sadata. Ten v nej videl proti pól voči vplyvu už existujúcich ľavicových a komunistických skupín. Gamá al-Islamija znovu aktivovala svoju teroristickú činnosť na začiatku deväťdesiatych rokov. Jej cieľom je vybudovať štát založený na islame a islamskom práve prostredníctvom destabilizácie súčasného „bezbožného“ egyptského štátu ozbrojeným násilím, predovšetkým zastrašovaním turistov. Svojich členov získava v prostredí chudobných mestských štvrtí, alebo chudobného vidieku. Propaganda organizácie je zameraná na sľuby, podľa ktorých islamský štát po vzore Iránu napraví sociálne krivdy a rozdiely. Vodcom skupiny bol v istom čase Umar Abdar al-Rahmán, ktorý bol neskôr v USA odsúdený za účasť na teroristických útokoch voči Svetovému obchodnému centru v New Yorku z roku 1993. Gamá al-Islamija je zodpovedná za útok na zahraničných turistov v Luxore v novembri 1997, kedy jej členovia automatickými zbraňami a nožmi povraždili 63 ľudí prevažne z Európy a Japonska počas turistickej prehliadky miestnych pamiatok. Týmto aktom chceli dosiahnuť zníženie počtu turistov kresťanského vyznania prichádzajúcich do Egypta. Ich správanie a oblečenie podľa nich vzbudzuje pohoršenie. [1]

³ Ide o fundamentalistické, nacionalistické, nábožensky, sociálne a politicky orientované hnutie so znakmi panislamizmu, ktoré požaduje návrat ku koreňom islamu. [20]

3. Iniciatívy a strategické dokumenty EÚ a USA pre boj s terorizmom

3.1. Začiatky kodifikačných pokusov

Rastúca teroristická činnosť po prvej svetovej vojne viedla k zvýšenému úsiliu o medzinárodnú kontrolu terorizmu. Na prelome dvadsiatych a tridsiatych rokov sa konalo v rade šesť konferencií pod názvom **Medzinárodné konferencie pre unifikáciu trestného práva** s cieľom vymedziť definíciu terorizmu. K detailnejšiemu rozpracovaniu však došlo iba na posledných dvoch. Zo začiatku sa dá povedať, že konferencie skôr problematiku nastolili a diskutovali. Predstavitelia sa snažili vymedziť prostriedky, ktorých použitie môže vyvolať nebezpečenstvo širších rozmerov. Ďalej činy, ktoré budú kvalifikované ako teroristické a trestnoprávnu zodpovednosť osôb obvinených z teroristických činov.

Ku konkrétnym výsledkom dospela až **piata konferencia** uskutočnená v Madride 14. až 20. 10. 1934. Táto konferencia sa odlišuje od tých predošlých vrátane sa k vytvoreniu všeobecnejšej definície. Schválenou rezolúciou sa rozumie trestným činom akákoľvek perzekúcia obyvateľstva s cieľom zvrhnúť určitý spoločenský poriadok, cielená výroba, prechovávanie, dovoz alebo prevoz materiálu a predmetov, ktoré sa majú použiť k uskutočneniu príslušnej akcie, podnecovanie k jej realizácii, podpora páchatel'ov a účasť v zločineckých spojeniach páchajúcich takéto trestné činy. [3]

Šiesta konferencia sa konala v Kodani 31. 8. až 30. 9. 1935. Predstavitelia zúčastnených strán sa dohodli na ôsmich článkoch, ktoré odsudzujú atentáty, vytvárajúce všeobecné nebezpečenstvo a stav strachu, pričom sa nemajú považovať za politicky motivované. Označujú ich ako teroristické atentáty na hlavy štátov a ich následníkov, na predsedov vlád, osoby s diplomatickou imunitou a členov zastupiteľských, zákonodarných a súdnych orgánov. Podstatným rysom takéhoto atentátu malo byť vyvolanie všeobecného ohrozenia alebo stavu násilia, ktoré sa snaží svojim charakterom vyvolať zmeny a poruchy vo výkone verejnej moci. Ďalším predmetom článkov bola skupina s ťažšími deliktami. Jedná sa o medzinárodné akcie, spôsobujúce katastrofy v námornej, železničnej, riečnej a leteckej doprave, ochromujúce verejné služby, prípadne ide o prekážky k ich činnosti, ohrozovanie bezpečnosti pomocou výbušnín, jedovatých a iných chemických materiálov, šírenie nemocí, poškodenie hydroenergetických objektov, kladenie výbušnín na verejných miestach a ohrozovanie ľudských životov, verejného poriadku a majetku ďalšími činmi.

V tridsiatich rokoch narastala hrozba nacisticko-fašistickej koalície a teroristické činy, predovšetkým rôzne atentáty, sa začali množiť. Tieto skutočnosti smerovali jednotlivé štáty k snahe podpísať ďalšie medzinárodné zmluvy, ktoré by viedli k možnosti ich zamedzenia. K najdôležitejším takýmto zmluvám tohto obdobia sa zaraďuje **Zmluva o predchádzaní a potlačovaní terorizmu** s medzinárodným charakterom, ktorá bola rozpracovaná v Ženeve 11. novembra 1937. Táto zmluva reagovala na medzinárodné politické udalosti priradením charakteristického prvku teroristického aktu, ktorým sa stalo vyvolanie strachu a určením jednotlivých činov. Jej budúcnosť však bola narušená spádom udalostí, ktoré viedli k druhej svetovej vojne. Nikdy ju neratifikovalo potrebné množstvo štátov a tak ani nikdy nevstúpila v platnosť. Napriek tomu predstavuje v danej oblasti najdôležitejší precedens pred druhou svetovou vojnou a pre ďalší kodifikačný vývoj sa stala východiskovým dokumentom. [39] [3]

Trend rastúceho počtu teroristických útokov sa nezmenil ani po druhej svetovej vojne. K incidentom so zameraním na politických predstaviteľov sa pridali také, ktoré môžeme pripisovať rozdeleniu sveta v období studenej vojny, dekolonizácií a predovšetkým konfliktu medzi Izraelom a Palestíncami. V 50. rokoch sa do riešenia problematiky zapája aj **OSN** a už v roku 1954 prichádza s návrhom **Kódexu zločinov proti mieru a bezpečnosti ľudstva**, za ktorým stojí komisia pre medzinárodné právo. Tento kódex svojím pojatím dokázal, že cestu ku kodifikácii problematiky terorizmu možno skôr vidieť v prijatí špecifických medzinárodných zmlúv a následnej adaptácií trestných noriem v súvislosti s nimi. Pri vývine terorizmu môže dochádzať k zapojeniu nových prvkov, postupov či prostriedkov a to predovšetkým v oblasti biologických a chemických technológií. Špecializované zmluvy preto lepšie pokryjú takúto hrozbu. Na druhej strane takéto zmluvy svojím úzkym rámcom nedokážu pokryť nové formy teroru, ktoré sa práve vďaka nedokonalosti právnej úpravy môžu rýchlo rozšíriť. [3]

3.2. Špecifické medzinárodné zmluvy

Od 60. rokov je vývoj medzinárodnej koordinácie charakteristický uzatváraním medzinárodných zmlúv so špecifickým zameraním z dvoch hľadísk. Prvým je charakter teroristického činu. Tam patria zmluvy zamerané na bezpečnosť letectva a námornej plavby, ochranu špecifickej kategórie osôb a potlačovanie terorizmu. Druhým je regionálne vymedzenie zmlúv. Sú to predovšetkým právne inštrumenty Európy, Ázie a Ameriky. [3]

3.2.1. Zmluvy zaisťujúce bezpečnosť leteckej a námornej dopravy

Medzinárodný konsenzus sa v oblasti leteckej dopravy vytváral jednoduchšie z dôvodu pomerne limitovaného typu chovania. Ide o problematiku únosov lietadiel, ktorá predstavuje obľúbenú taktiku teroristov. K prvým medzinárodným zmluvám patrí **Zmluva o trestných a iných činoch spáchaných na palube lietadla** vypracovaná Medzinárodnou organizáciou pre civilné letectvo⁴ v Tokiu 14. septembra 1963. Podľa tejto zmluvy je kapitán lietadla oprávnený prijať príslušné opatrenia, vrátane obmedzenia osoby, v prípade spáchania trestného činu na palube či ohrozenia letu. Má právo takto postupovať aj pri vážnom domniení sa, že sa daná osoba k takému jednaniu chystá. Takúto osobu následne predá orgánom krajiny, ktorá je signatárom zmluvy. Tokijská zmluva teda zaväzuje jednotlivé strany k určitému postupu po spáchaní akéhokoľvek činu, ktorý určitým spôsobom zasahuje do prevádzky a poriadku leteckej dopravy. Nevytvára tak definíciu trestného činu únosu lietadla. [29] [3]

Prvá skutočne univerzálna kodifikácia trestného postihu leteckého pirátstva ako jednej z foriem terorizmu je **Zmluva o potláčaní a protiprávnom zmocnení sa lietadiel** zjednaná v Haagu 16. decembra 1970. Nadviazala na zmluvu z Tokia a na rezolúcie OSN. Súčasťou zmluvy je vymedzenie podmienok, kedy sa osoba dopúšťa teroristického činu na palube lietadla behom letu. Jej prínos predstavuje posilnenie a ohraničenie záväzkov signatárskych štátov, ktoré tak majú povinnosť ukladať za takéto trestné činy prísne tresty.

Doplnkom ustanovení k zmluve z Haagu je **Zmluva o potláčaní protiprávných činov namierených proti bezpečnosti civilnej leteckej dopravy**, ktorá bola schválená v Montreale 23. septembra 1971. Podstatou je rozšírenie trestného postihu aj na ďalšie útoky proti lietadlám, alebo ich bezpečnej prevádzky, medzi ktoré patrí predovšetkým bombový útok. Predstavuje otvorenú zmluvu, ku ktorej sa postupne pripojilo množstvo štátov a ku ktorej sa neskôr vypracovalo viacero doplňujúcich protokolov, najmä v 80. rokoch. [29] [3]

Bezpečnosti v námornej doprave sa venuje **Zmluva o potlačení protiprávných činov proti bezpečnosti námornej plavby**. Bola prijatá v Ríme 10. marca 1988 a reagovala na vtedajšie teroristické incidenty, ako bol hlavne únos talianskej luxusnej lode Achille Lauro⁵.

⁴ Je letecký úrad Spojených národov so sídlom v Montreale, ktorý kodifikuje princípy a techniky medzinárodnej leteckej dopravy a zabezpečuje jej rozvoj a bezpečnosť. [28]

⁵ Ide o únos výletnej lode palestínskymi teroristami z Frontu pre oslobodenie Palestíny, ktorý sa udial 7. októbra 1985 pri severoafrickom pobreží. Rukojemníkov sa podarilo oslobodiť po dohode únoscov s egyptským prezidentom Mubarakom. [70]

Zmluva definuje teroristický čin spáchaný v súvislosti s lodnou dopravou a zakladá dva princípy riešenia právnej zodpovednosti. Prvým je princíp teritoriality, ktorý súvisí s územím štátu a vlajkou lode, na ktorej bol čin spáchaný. Druhým je princíp personality, teda občianstva páchatel'ov. [31] [3]

3.2.2. Protiteroristické zmluvy chrániace špecifickú kategóriu osôb vrátane rukojemníkov

Tento druh teroristických činov je veľmi citlivý z hľadiska vzťahov medzi jednotlivými štátmi medzinárodného spoločenstva. Akcie proti diplomatom môžu vyvolať veľké napätie a aj preto sú si štáty vedomé, že je potrebné túto oblasť zastrešiť medzinárodnými právnymi inštrumentmi. [3]

Prvou významnou takouto dohodou sa stala **Zmluva o zabránení a trestaní trestných činov proti osobám používajúcich medzinárodnú ochranu vrátane diplomatických zástupcov**, ktorá bola podpísaná 14. decembra 1973 v New Yorku. Zmluva definuje medzinárodne chránené osoby, ktoré majú právo zvláštnej ochrany pred útokmi podľa medzinárodného práva a udeľuje signatárskemu štátu povinnosť primerane trestať takéto útoky. [29] [3]

Z iniciatívy Spolkovej republiky Nemecko na túto zmluvu nadväzuje **Zmluva proti braniu rukojemníkov**, ktorá bola schválená v rámci 6. výboru Valného zhromaždenia OSN 7. decembra 1979 v Ženeve. Štáty sa v nej zaviazali k tvrdému postihovaniu brania rukojemníkov. Tiež súhlasili so zakázaním určitých činností na svojom území, podieľaním sa na výmene informácií a vydávaním hľadaných osôb.

Až o viac ako dvadsať rokov od podpisu zmluvy z New Yorku sa podarilo prijať podobný dokument, ktorý je zameraný na civilných pracovníkov OSN a príslušníkov mierových síl OSN. **Zmluva o bezpečnosti pracovníkov OSN a pridruženého personálu** z roku 1994 reaguje na rastúci počet útokov na zamestnancov OSN a svojim obsahom pripomína zmluvu z New Yorku. [32] [3]

3.2.3. Podporné a všeobecné zmluvy potlačujúce terorizmus

Sem patria viaceré medzinárodné dohody v rôznych oblastiach, ktorých sa terorizmus dotýka. V nasledujúcej podkapitole sú uvedené štyri najvýznamnejšie. Hrozbe zneužitia jadrového materiálu sa venuje **Zmluva o fyzickej ochrane jadrových materiálov**, ktorá bola prijatá 26. októbra 1979 vo Viedni. Zmluva sa vzťahuje iba na jadrový materiál určený

k mierovým účelom a to najmä pri jeho medzinárodnej preprave. Zmluvné štáty sa zaviazali pri krádeži, či inom protiprávnom zmocnení plne spolupracovať s ktorýmkoľvek štátom, ktorý o to požiada a pomôcť mu znovu získať daný materiál. [33] [3]

Potrebu lepšej kontroly plastických trhavín z medzinárodného hľadiska rieši **Zmluva o označovaní plastických trhavín pre účely ich identifikácie**. Bola prijatá 1. marca 1991 v Montreale a reagovala na incident výbuchu lietadla linky Pan Am nad škótskym Lockerbie⁶. Podstatou zmluvy je snaha o kontrolu a obmedzenie používania neodhaliteľných a neoznačených plastických trhavín. [29] [3]

Medzinárodná zmluva o potlačovaní teroristických bombových útokov, ktorá bola prijatá 15. decembra 1997 v New Yorku na pôde Valného zhromaždenia OSN, vytvára medzinárodný režim nad nezákonným a úmyselným použitím výbušnín a ďalších smrtiacich prostriedkov proti rôznym verejným objektom so zámerom zabiť, zraniť, alebo spôsobiť rozsiahle poškodenie verejného zariadenia. [35] [3]

Posledným dôležitým dokumentom v tejto kapitole je **Medzinárodná zmluva o potlačovaní financovania terorizmu**, ktorá bola prijatá 9. decembra 1999 Valným zhromaždením OSN. Ide o prvú všeobecne pojatú, veľmi podrobne koncipovanú a dokonale prepracovanú zmluvu, ktorá dopĺňa to, čo nebolo zahrnuté v predchádzajúcich dokumentoch. Hlavným cieľom je jasná a tvrdá penalizácia aktivít smerujúcich k financovaniu terorizmu, ako aj jeho jednotlivých aktivít zvlášť. Zahrňuje záväzok členských štátov stíhať, či vydávať osoby obvinené z financovania terorizmu a požaduje, aby banky vytvorili systém identifikácie podozrivých transakcií. [32] [3]

3.2.4. Európske protiteroristické inštrumenty

Myšlienka vytvoriť protiteroristickú zmluvu v rámci spoločenstva európskych štátov sa objavila už v sedemdesiatych rokoch a to konkrétne na poli Európskej rady. Na zasadnutí Výboru ministrov Európskej rady na úrovni rady ministrov zahraničných vecí 10. novembra 1976 v Štrasburgu sa podarilo jednomyselne schváliť **Európsku zmluvu o potlačovaní terorizmu**. Cieľom členských štátov bolo dosiahnutie väčšej jednoty v období rastúceho znepokojenia vyvolaného množiacimi sa teroristickými činmi. Zaviazali sa k prijatiu účinných opatrení k zabezpečeniu toho, aby páchatelia takýchto činov neunikli stíhaniu a potrestaniu.

⁶ Ide o teroristický útok na let spoločnosti Pan Am lietadla Boeing 747 smerujúci z Londýna do New Yorku, ktorý sa odohral 21. decembra 1988. Lietadlo sa po explózií zrútilo poblíž mesta Lockerbie v Škótsku, pričom zahynulo 270 ľudí z 21 štátov, z toho 189 obetí bolo z USA. [34]

Podstatnú úlohu v tomto procese ma plniť vydávanie osôb medzi jednotlivými štátmi. [36]

Významný krok v boji proti terorizmu na európskej pôde predstavuje **Maastrichtská zmluva** podpísaná 7. februára 1992 v Maastrichte. Predchádzanie a potieranie organizovanej a neorganizovanej kriminality vyslovene vyhlasuje za jeden z hlavných cieľov Európskej Únie, pričom kladie dôraz predovšetkým na terorizmus. Tomuto cieľu sa venuje v článkoch 30, kde konkretizuje spoločné postupy v oblasti policajnej spolupráce a prácu Europolu⁷, a 31, kde určuje justičnú spoluprácu a zavádzanie noriem v oblasti organizovanej kriminality, terorizmu a obchodu s drogami. [37]

Dôležitým prínosom tejto zmluvy bolo aj formálne zaradenie činnosti pracovnej skupiny **TREVI**⁸ a jej organizačných štruktúr do rámca tretieho piliera. Tá však fungovala na neformálnom základe mimo štruktúr Spoločenstva už od roku 1975, kedy bola ustanovená rozhodnutím Európskej rady. TREVI pozostávala zo štyroch špecializovaných skupín, pričom TREVI 1 sa zaoberala terorizmom, TREVI 2 školením a výmenou informácií v oblasti práva a bezpečnosti, TREVI 3 bojom s organizovaným zločinom a obchodom s drogami a TREVI 4 problematikou so zavedením Schengenského systému. [38]

Behom deväťdesiatych rokov boli následne prijaté dve deklarácie a to **Deklarácia o financovaní terorizmu** a **Deklarácia o terorizme**. Ich prínos spočíva v zdôraznení súčinnosti medzi jednotlivými štátmi, pričom si každý z nich uvedomuje nízku účinnosť izolovaných akcií z vlastných prostriedkov. [3]

Ďalšie dôležité dokumenty a inštrumenty prijaté Európskou Úniou už po teroristických útokoch z 11. septembra budú zmapované a analyzované v nasledujúcich kapitolách.

3.2.5. Ostatné regionálne protiteroristické inštrumenty

Pre región Spoločenstva nezávislých štátov (SNŠ) je dôležitá **Zmluva o spolupráci členských štátov SNŠ v boji s terorizmom**, ktorá bola podpísaná 4. júna 1999 v Minsku. Zmluva je zaujímavá vďaka širokej definícii terorizmu a použitím termínu „technologický

⁷ Európsky policajný úrad založený Maastrichtskou zmluvou, ktorý svoju činnosť zahájil v roku 1994.

Predstavuje úrad, ktorého cieľom je vytvorenie inštitúcie v rámci Európskej Únie, ktorej zmyslom je zvýšiť efektivitu a zlepšiť policajnú spoluprácu pri prevencii a potieraní terorizmu, pašovaní drog a ďalších závažných foriem medzinárodnej organizovanej kriminality. [6]

⁸ Názov pracovnej skupiny TREVI je odvodený z francúzskych slov Terrorisme – terorizmus, Radicalisme – radikalizmus, Extrémisme – extrémizmus, Violence – násilie a Internationale – medzinárodný. [38]

terorizmus“, čím sa rozumie použitie jadrových, rádiologických, chemických či bakteriologických zbraní. [3]

V Latinskej Amerike je problematika terorizmu spojená predovšetkým s únosmi diplomantov a prominentných cudzincov. Organizácia amerických štátov preto 21. februára 1971 uzatvorila **Zmluvu o predchádzaní a potlačovaní teroristických činov, realizovaných vo forme trestných činov proti osobám a s tým spojeným vydieraním, ktoré majú medzinárodný dosah**. Oproti predchádzajúcej zmluve ide o omnoho užšie pojmá. K jej slabším patrí pomerne veľká voľnosť zmluvných strán k aplikovaní záväzkov z nej vyplývajúcich. [3]

V rámci regiónu islamských štátov, ktorý je teroristickou činnosťou postihnutý najviac, bolo vypracovaných viacero protiteroristických dokumentov. Dôležitým pre ďalší vývoj sa stal **Kódex chovania členských štátov Organizácie islamskej konferencie pre boj s medzinárodným terorizmom**, schválený na 22. zasadnutí islamskej konferencie ministrov zahraničných vecí v Casablance. Na tento dokument nadväzuje viacero zmlúv ďalšieho obdobia. [3]

3.3. Strategické dokumenty Európskej Únie po roku 2001

Ku kľúčovým okamžikom vývoja globálneho boja proti terorizmu z hľadiska EÚ a USA môžeme zaradiť útoky z 9. septembra 2001 a z 11. marca 2004. Po útokoch v Spojených Štátoch bola prvou reakciou EÚ solidarita a snaha o maximálnu ústretovosť voči ich požiadavkám. Okamžite sa objavili tendencie a snahy o čo najskoršie posilnenie spolupráce v oblasti policajných, justičných a spravodajských orgánov EÚ a o vytvorenie zmluvných prostriedkov pre spoluprácu s USA. [42]

Deväť dní po útoku sa uskutočňuje **zvláštne zasadanie Rady ministrov spravodlivosti a vnútra** a 20. septembra je prijatých viacero opatrení. Medzi hlavné patrí rozšírenie pôsobnosti Europolu, ktorá sa od januára 2002 rozšírila z protidrogovej politiky aj na pašovanie, terorizmus a pranie špinavých peňazí. Prácu Europolu od februára 2002 posilňuje Eurojust, ktorý sa zaoberá rovnakým okruhom trestných činov. Taktiež je prijatých množstvo nových iniciatív v oblasti justičnej spolupráce, či spolupráce polície a tajných služieb. Vytvára sa tím odborníkov na postup proti terorizmu v rámci Europolu, ktorého úlohou je analýza poskytnutých informácií. K záverom patrí aj výzva k ratifikácii medzinárodných zmlúv, vrátane **Dohody OSN o potlačovaní financovania terorizmu**.

K realizácii jednotlivých krokov bol 21. septembra 2001 prijatý **Akčný plán pre boj s terorizmom**, ktorý obsahoval podrobný zoznam krokov podľa strategických priorít. [42]

3.3.1. Európska bezpečnostná stratégia

Predstavuje základný strategický dokument prijatý 12. decembra 2003 na summite EÚ v Bruseli. Jedným zo zámerov vypracovania Európskej bezpečnostnej stratégie s názvom „**Bezpečná Európa v lepšom svete**“ bola snaha o skoncovanie s tým, aby bola Európska únia považovaná iba za veľmoc čisto ekonomickú, nie však bezpečnostného rozmeru. Týmto dokumentom dala všetkým najavo svoje odhodlanie vystupovať ako významný globálny hráč svojho druhu, ktorý kladie dôraz na svetový prístup k bezpečnosti. **Európska bezpečnostná stratégia sa však od stratégie Spojených Štátov v niektorých bodoch odlišuje.** Nekoncipuje ju ako doktrínu vojenskej intervencie, taktiež s ňou nezdieľa vyhranenú ideológiu tzv. „darebáckych štátov“ i tzv. „osy zla“ a ani preferenciu vojenskej odpovedi na bezpečnostnú hrozbu. Jej princíp práve naopak stavia na nevyhnutnosti:

- Fungujúceho multilateralizmu, predstavujúceho primárne prístup kombinovaného politického dialógu, diplomatického nátlaku, mechanizmu sledovania a vyhodnocovania aktuálnej situácie.
- Až po neúspechu takéhoto prístupu, sekundárne v nevyhnutných prípadoch použiť donútenie vrátane vojenského zásahu. Podmienkou pre využitie vojenských síl je však mandát OSN. [40] [6]

Napriek týmto pomerne výrazným odlišnostiam ide v relácii Únia – USA o strategické partnerstvo **s rovnakými hlavnými prioritami. Odlišnosti môžeme nájsť v prostriedkoch a spôsoboch ich dosahovania, ako aj v samotnom použití v praxi.** Obe stratégie majú napriek svojim odlišnostiam výhody a nevýhody, pričom podľa názoru väčšiny odborníkov má prístup Únie z dlhodobého hľadiska a taktiež z hľadiska medzinárodného práva väčšiu nádej na úspech. Dôležitou súčasťou pre pomerne optimistické hodnotenie je snaha hľadať korene a príčiny za súčasného zamerania na hľadanie dlhodobých východísk a riešení, na rozdiel od zamerania sa iba na následky a vonkajšie prejavy terorizmu. To stavia Úniu pred zložitý problém správneho identifikovania a pochopenia problémov a následného správneho interpretovania a formulovania úloh a záverov. V prípade, že by sa to nepodarilo, celý tento prístup by aj cez svoju atraktívnosť prizmatom demokratického spôsobu vládnutia mal iba

malú nádej na úspech a vyznieval by viac menej ako zavadzajúci. Došlo by tak k tomu, že konkrétne protiteroristické opatrenia by vychádzali z mylných či nepresných politických východísk, na základe ktorých by následne dochádzalo k prijímaní menej účinných legislatívnych i nelegislatívnych opatrení, ako aj spoločných postojov Únie. [40] [6]

Únia nepovažuje bezpečnostné hrozby spojené s terorizmom za čisto vojenské. Na rozdiel od USA vidí riešenie v kombinácii rôznych politických i diplomatických nástrojov. Celá bezpečnostná stratégia sa dá chápať ako cesta k oslabovaniu a eliminácii hrozieb súčasného sveta a k posilňovaniu jeho bezpečnosti, ktorá by mala viesť:

- Cestou **multilateralizmu**,
- a zároveň cez mnohostrannú spoluprácu najvýznamnejších **medzinárodných organizácií**.

V súvislosti s týmito skutočnosťami v prístupe k hrozbe medzinárodného terorizmu kladie Únia strategický dôraz na preventívne pôsobenie. K hlavným smerom patrí:

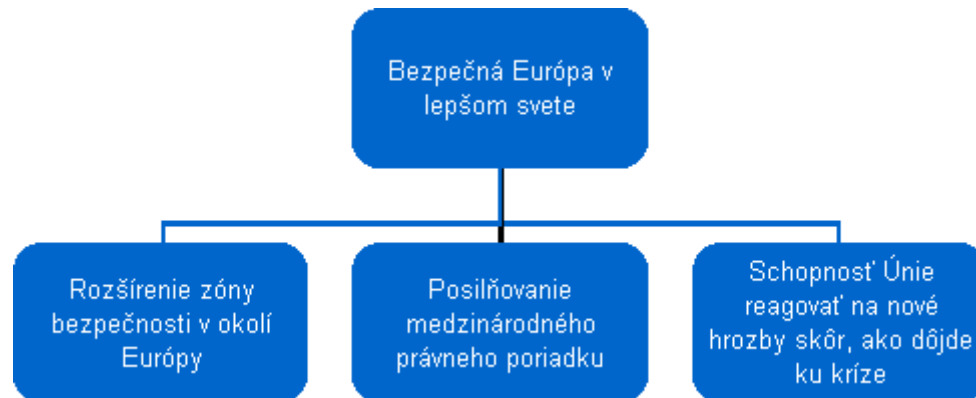
- posilňovanie medzinárodnej spolupráce,
- zamedzovanie prístupu teroristov k finančným a iným ekonomickým zdrojom,
- vysoká pripravenosť k prevencii teroristických úderov,
- zdokonaľovanie schopností potrebných pre zvládnutie dôsledkov prípadných teroristických útokov,
- zaisťovanie bezpečnosti v medzinárodnej doprave a posilnenie hraničnej kontroly,
- sústredenie pozornosti na tie faktory, ktoré uľahčujú nábor nových členov do teroristických organizácií. [40]

Z hlavných smerov preventívneho pôsobenia opäť vyplývajú značné podobnosti so stratégiou USA, no znova sa v niečom aj veľmi výrazne líšia. Za vypracovaním Európskej bezpečnostnej stratégie stoja predstavitelia Generálneho sekretariátu Rady EÚ v súčinnosti s Európskou komisiou. Pre komplexnosť stratégie bolo v rámci tohto dokumentu nutné vypracovať identifikáciu bezpečnostných hrozieb po skončení studenej vojny. Táto identifikácia je súčasťou prvej časti a za **klúčové hrozby označuje**:

- **terorizmus,**
- **šírenie zbraní hromadného ničenia,**
- **regionálne konflikty,**
- tzv. „**nefunkčné štáty**“ poznačené vysokou mierou korupcie, zneužívania moci a nefunkčnosťou inštitúcií,
- **organizovaný zločin.** [40] [6]

Druhá časť vymedzuje tri základné strategické ciele Únie, ktoré sú znázornené v nasledujúcom diagrame.

Obrázok 3.1: Strategické ciele Európskej bezpečnostnej stratégie

Zdroj: [6] - Vlastné spracovanie

3.3.2. Prehlásenie k boji proti terorizmu 2004

11. marca 2004 uskutočnili islamskí teroristi závažný útok v Španielskej metropole Madrid. Došlo ku koordinovaným bombovým útokom proti madridskému vlakovému systému. Výsledkom bolo 191 obetí a viac ako 2000 zranených. Naplnili sa tak neblahé očakávania teroristického úderu na európskej pôde. Okrem vysokého počtu obetí sa prejavili aj rysy strategického myslenia globálnych teroristov, keď k incidentu došlo presne dva a pól roku po útokoch na Svetové obchodné centrum a Pentagón a tiež len tri dni pred parlamentnými voľbami v Španielsku. Celá udalosť výrazne ovplyvnila výsledky v prospech socialistov, ktorí následne stiahli španielske jednotky z Iraku. Európska rada reagovala bezprostredne a 14 dní po útoku prijala dokument **Prehlásenie k boji proti terorizmu** s doplnenými strategickými cieľmi k posilneniu Akčného plánu Únie na boj proti terorizmu z 21. 9. 2001. Aj tento dokument si zachováva európsky prístup k riešeniu problematiky

terorizmu. Odvoláva sa na záväzky Charty OSN a jeho súčasťou je tiež tzv. doložka solidarity, ktorá predstavuje záväzok spoločného postupu. [42] [6]

Dokument vytvára funkciu **protiteroristického koordinátora**, ktorú v súčasnej dobe zastáva Holanďan Gijs de Vries. Pôsobí v rámci Rady a jeho úlohou je koordinácia práce Rady v oblasti boja proti terorizmu. Udržiava prehľad o všetkých nástrojoch, ktoré má Únia k dispozícii, aby mohla byť Rada pravidelne informovaná a mohla podniknúť účinné kroky vyplývajúce z príslušných rozhodnutí.

Ďalším rozhodnutím bolo posilnenie práceschopnej spolupráce v rámci Europolu a Eurojustu a to prostredníctvom spoločných vyšetrovacích tímov, alebo zjednodušením výmeny informácií a správ medzi jednotlivými orgánmi členských štátov. Pokiaľ ide o zdieľanie spravodajských informácií, vyzýva členské štáty aby zefektívnili svoje nástroje a mechanizmy pre spoluprácu a prehlbovali systematickú spoluprácu medzi policajnými, bezpečnostnými a spravodajskými službami. Významné postavenie v tejto koordinácii má tok informácií týkajúci sa všetkých aspektov terorizmu do Europolu.

Madridské prehlásenie vytvára nové úlohy pre európsky boj proti terorizmu. Medzi ne patrí spomínaná **spolupráca pri výmene informácií**, v ktorej vidí Únia strategický nástroj a **urýchlenie procesu plnenia termínov jednotlivých priorít** zakotvených v Akčnom pláne EU pre boj s terorizmom. [42] [6]

3.3.3. Akčný plán EU pre boj proti terorizmu

Akčný plán Európskej únie pre boj s terorizmom bol prijatý na zasadnutí Rady už v roku 2001. Od tej doby prešiel viacerými zmenami v podobe rôznych aktualizácií a doplnení o nové iniciatívy. Plán bol prvýkrát aktualizovaný v rámci zasadania Európskej rady dňa 18. 6. 2004 po konzultáciách s protiteroristickým koordinátorom Únie a Komisiou. Došlo tiež k rozhodnutiu revidovať ho každé dva roky. **Aktualizovaný plán z roku 2004** podrobne popisuje sedem strategických cieľov, ktoré boli konkretizované v rámci spomínaného Madridského prehlásenia. Ide o nasledujúce ciele:

- 1) Prehľbiť medzinárodnú zhodu a podporiť medzinárodnú snahu bojovať s terorizmom.
- 2) Obmedziť teroristom prístup k finančným a ekonomickým zdrojom.
- 3) Posilniť koordináciu medzi orgánmi Únie a členskými štátmi.
- 4) Ochrániť bezpečnosť dopravy a zaisťovať efektívny systém hraničnej kontroly.
- 5) Zlepšiť schopnosť vyrovnávať sa s následkami útokov.

- 6) Zistiť faktory, ktoré terorizmus personálne podporujú.
- 7) Zvýšiť protiteroristické kapacity a prijať protiteroristické opatrenia priamo v prioritných tretích krajinách. [6]

Prijatá aktualizácia mala Úniu ochrániť pred podobným nešťastím aké postihlo Madrid a ubezpečiť obyvateľstvo členských štátov, že sa na jej území nachádzajú v relatívnom bezpečí. Prijaté opatrenia však neboli postačujúce a predovšetkým sa nestihli plne zapojiť do procesu boja proti terorizmu. **Členské štáty Únie patria k hlavným cieľom islamských teroristov** z už spomínaných dôvodov a tak došlo v pomerne krátkej dobe k ďalšiemu výraznému útoku. [6]

Aktualizovaný plán pripravený koordinátorom pre boj s terorizmom z roku 2006 už nadväzuje na prijatú stratégiu EÚ pre boj s terorizmom z roku 2005. Obsahovo aj formálne sa drží jej prijatej štruktúry v podobe štyroch pilierov. Ide skôr o podrobnejšie rozpracovanie ako o zavedenie istých nových postupov, myšlienok či stratégií. [42]

3.3.4. Londýnske prehlásenie rady k útokom z 13. 7. 2005

Ráno 7. 7. 2005 otriasla Londýnom séria bombových explózií v metre a v jednom autobuse, ktorá si vyžiadala 50 mŕtvych a až niekoľko stoviek zranených. Útok prebehol počas konania samitu G8 v Škótsku a len jeden deň po získaní usporiadania letných olympijských hier v roku 2012. Udalosť mala podobne šokujúci vplyv ako úder z Madridu 2004. O to viac, že bol zameraný a zrealizovaný s využitím verejnej dopravy, ktorej bezpečnosť je jedným z hlavných cieľov akčného plánu. **Otestoval tak Úniu priamo v mieste, kde chcela byť silná.** Odhalil tak nedostatky a prakticky neúčinnosť prijatých opatrení. Teroristi disponujú kvalitným vybavením a najmä organizáciou. V boji s nimi by sa tak malo uvažovať ako o veľmi silnom protivníkovi, ktorý pozná naše silné a slabé stránky a dokáže tieto vedomosti využiť vo svoj prospech. Koordinácia medzi členskými štátmi by nemala byť iba medzinárodnou snahou, ale fungujúcim procesom a to v čo najkratšej dobe. [43] [6]

13. júla 2005 vydala **Rada ako reakciu Európskej Únie** na tieto útoky prehlásenie Rady. Hlavným prínosom tohto dokumentu je snaha o urýchlenie prijatí a implementácií

opatrení prijatých v predchádzajúcich dokumentoch. Rada ďalej dôrazne nalieha na členské štáty, aby:

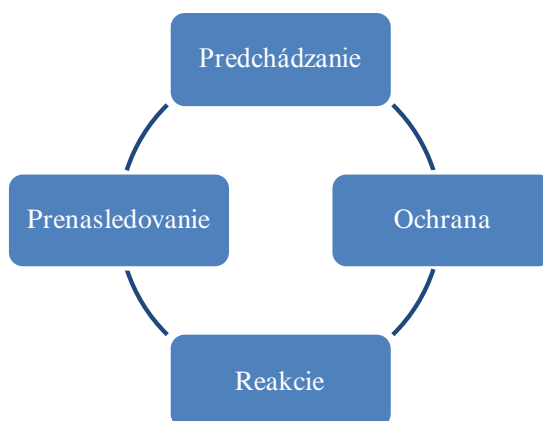
- Zintenzívnili výmenu policajných a justičných informácií. Hlavnú úlohu má plniť Europol, jeho protiteroristické operačné skupiny a Eurojust.
- Zvýšili podporu situačného centra Únie zo strany členských štátov.
- Sprehľadnili a zefektívnili systém informovania o stratených a odcudzených výbušnách.

Dôraz je ďalej kladený na ochranu občanov a infraštruktúry a vytvorenie výkonnejšieho a pružnejšieho informačného systému na ochranu vonkajších hraníc a vnútornej bezpečnosti. V oblasti predchádzania a reakcie na vzniknutú krízu si dáva Európska únia za cieľ zvýšiť schopnosť riadiť a minimalizovať dôsledky teroristických útokov prostredníctvom spoločných protiteroristických cvičení vrátane biologického teroristického útoku. [44] [6]

3.3.5. Stratégia EÚ pre boj s terorizmom

Dokument s názvom stratégia EÚ pre boj s terorizmom predstavuje ucelené a komplexné poňatie problematiky terorizmu a boja proti nemu zo strany Únie. Bol schválený Radou 30. novembra 2005, pričom sa na jeho vytvorení spolupodieľal aj protiteroristický koordinátor Gijs de Vries. Stratégiu následne dopĺňa Akčný plán EÚ boja proti terorizmu. Tento dokument vytvoril tzv. **štyri piliere stratégie EÚ** v rámci snahy o ucelenú a primeranú odpoveď na hrozbu medzinárodného terorizmu. Ide o piliere označené ako: [41] [6]

Obr. : Piliere Stratégie EÚ pre boj s terorizmom

Zdroj: [41] – Vlastné spracovanie

1) Predchádzanie:

K opatreniam patria mnohé veci, ktoré už boli spomínané v predchádzajúcich dokumentoch, ale aj rôzne nové priority. Ide predovšetkým o zameranie sa na využívanie internetu zo strany teroristov, na miesta podnecovania a náboru ako väznice, miesta náboženského vzdelávania či miesta bohoslužieb. Typickým príkladom európskeho prístupu je záväzok rozvíjať **medzikultúrny dialóg** vo vnútri i mimo Únie a vytvorenie neutrálneho jazyka, ktorý bude prijateľný pre všetky zúčastnené strany. Lepšie porozumenie má zabezpečiť pokračovanie vo výskume a zdieľaní skúseností a analýz. [41] [6]

2) Ochrana:

Novým nástrojom v oblasti ochrany je vytvorenie bezpečnostného pásu Únie s využitím biometrie. K ďalším patrí vytvorenie Vízového informačného systému, druhej generácie Schengenského informačného systému a pravidelnej analýzy rizík na vonkajších hraniciach prostredníctvom **Frontexu**⁹. Dôležitou súčasťou je opäť bezpečnosť leteckej, námornej a vlakovej dopravy. Konkrétne zameranie na realizáciu schválených noriem v oblasti a vyslovenie záväzku schváliť európsky program na ochranu kritickej infraštruktúry. [41] [6]

3) Prenasledovanie:

Ku kľúčovým súčastiach tohto piliera sa zaraďuje kladenie dôrazu na využívanie **Europolu a Eurojustu** k uľahčeniu policajnej a justičnej spolupráce. Nadďalej zdôrazňuje začleňovanie posudzovania hrozieb spracovaných spoločným Situačným centrom do tvorby politiky boja proti terorizmu či rozvinutie vzájomného uznávania justičných rozhodnutí. Súčasťou každého piliera je zabezpečovanie realizácie a hodnotenia už prijatých právnych predpisov a medzinárodných zmlúv. V oblasti zdrojov, ktorými teroristi môžu disponovať sa Únia zaväzuje zastaviť ich prístup k zbraňam a výbušnínám a to v celej škále. To zahŕňa vybavenie od amatérsky vyrobených výbušnín až po biologické, chemické a jadrové zbrane. Tento záväzok tiež zahŕňa zastavenie financovania terorizmu hlavne prostredníctvom zneužívania neziskového sektoru. V rámci tohto piliera bude prioritným tretím krajinám poskytnutá technická pomoc. [41] [6]

⁹ Európska agentúra pre riadenie operačnej spolupráce na vonkajších hraniciach členských štátov EÚ založená 26. októbra 2004.

4) Reakcie:

V poli pozornosti tohto piliera je civilná ochrana a nutnosť revidovať právne predpisy a mechanizmy s ňou súvisiace. Pre prípad ďalších kríz je nutné schváliť koordinačné opatrenie Únie, rozvinúť nástroj hodnotenia rizík pre potrebu budovania kapacít reakcií na útok a posilniť spoluprácu s medzinárodnými organizáciami v tejto oblasti. Poslednou prioritou je zdieľanie osvedčených postupov v poskytovaní pomoci obetiam teroristických činov a ich rodinám. [41] [6]

Súčasťou stratégie je záverečná časť s názvom **Demokratická zodpovednosť**, ktorá predstavuje rozhodnutie preskúmať pokrok v realizácii Európskou radou každých šesť mesiacov. K rozvoji a priebehu prispievajú v podobe politického dialógu Rada, Európska komisia i Európsky parlament. Touto stratégiou sa Únia hlási k väčšej zodpovednosti za bezpečnosť sveta. Reagovala tak na naozaj vážnu bezpečnostnú hrozbu a na naliehanie zo strany ostatných hlavných globálnych hráčov. Prostredníctvom rôznych bilaterálnych jednaní s medzinárodnými a regionálnymi organizáciami, ale jednaní v rámci OSN sa snaží dospieť k medzinárodnému konsenzu a prispieť k medzinárodným normám pre boj s terorizmom. Ako hlavné a rizikové oblasti označuje severnú Afriku, Blízky východ a juhovýchodná Ázia. Tam bude prednostne smerovať pomoc. [41] [6]

3.4. Strategické dokumenty USA

Sovietsky zväz nebol koncom osemdesiatich rokov ekonomicky schopný investovať ďalšie miliardy do zbrojného priemyslu a tak sa Spojené štáty stali hegemonom svetového politického systému. Nová situácia zo sebou prinášala množstvo zásadných otázok. Ako naložiť s nárastom ekonomickej, hospodárskej, politickej a hlavne vojenskej moci? Kto sa stane hlavným nepriateľom v nasledujúcom období a aká bude hlavná téma Národnej bezpečnostnej stratégie? Táto stratégia je dokument zameraný predovšetkým na americkú verejnosť, ale tiež má slúžiť ako dokument, ktorý deklaruje okolitému svetu postoje a zámery USA v oblasti bezpečnosti. Počas studenej vojny boli ciele jasné, ale s rokom 1989 a rozpadom Sovietskeho zväzu začína táto stratégia strácať definíciu. V priebehu deväťdesiatich rokov došlo k viacerým menším i väčším konfliktom, ale žiadny z nich nepredstavoval takú hrozbu pre Spojené štáty, aby výrazne zmenili podstatu a tón svojej

bezpečnostnej stratégie. K zmene došlo až po útokoch z 11. 9. 2001 a nástupom globálnej vojny proti terorizmu. [45]

3.4.1. Národná bezpečnostná stratégia Spojených štátov Amerických z roku 2002

Národná bezpečnostná stratégia USA je programovým politickým dokumentom, ktorý je každá administratíva povinná predstaviť Kongresu do 18 mesiacov od inaugurácie prezidenta. Obom predchodcom súčasného prezidenta Baracka Obamu sa však tento termín nepodarilo splniť. Bill Clinton svoju Národnú bezpečnostnú stratégiu predložil až v roku 1994 a George Bush až 17. septembra 2002. [45]

Národná bezpečnostná stratégia bola prvým strategickým dokumentom Bushovej administratívy, ktorý definuje bezpečnostnú politiku po teroristických útokoch na New York a Washington z roku 2001. Dokument sa okrem iného odvoláva na prezidentove prejavy z West Pointu z júna 2002 a o Stave Únie obsahujúci odkaz na tzv. „Osu zla“ z januára 2002. Referenčným bodom stratégie sú teroristické útoky na Ameriku a jej odhodlanie koncentrovať sa na boj s medzinárodným terorizmom, ktorý sa môže spojiť s výtržníckymi režimami, potenciálne získať zbrane hromadného ničenia a ohroziť tak americké záujmy, teritórium a občanov bezprecedentným spôsobom. V každom prehlásení či postupe v rámci stratégie je cítiť odhodlanie využiť silnú mocenskú pozíciu, ktorú chcú USA použiť vo vojne proti terorizmu. To hlavne predstavuje použitie bezprecedentnej vojenskej sily, čím sa Bushova stratégia líši od predchádzajúcich stratégií Clintonovej vlády. Celý prístup k vytváraniu stratégie z roku 2002 vychádzal z presvedčenia, že existuje také ohrozenie USA, ktoré vďaka kombinácii svojho deštruktívneho potenciálu a nedotknuteľnosti voči tradičnej obrane nemá v americkej histórii paralelu. Takáto hrozba si preto vyžaduje bezprecedentnú odpoveď, ktorou má byť preemptívne použitie sily voči nej. Takéto použitie sily je úzko spojené s právom na obranu, avšak v pojatí Bushovej administratívy je pre pojem preempcie zvolená až príliš široká interpretácia, keď v jej rámci zahrňuje aj preventívnu vojnu. V tradičnom chápaní sa však tieto dva pojmy podstatne líšia. [45] [46]

- **Preemptívne použitie sily:** Využíva sa pri bezprostrednej a závažnej hrozbe v situácií, kedy k jej odvráteniu nie je možné použiť iné prostriedky a takáto akcia je primeraná hrozbe. Jej súčasťou je teda existencia rozvinutých schopností protivníka a faktor jasného a bezprostredného ohrozenia. Príkladom z minulosti môže byť izraelské zahájenie Šesťdňovej vojny v roku 1967. [46]

- **Preventívne použitie sily:** Využíva sa a cieľom predísť útoku očakávanému v blízkej či ďalekej dobe, prípadne so zámerom odvrátenia či eliminácie vzdialenej závažnej hrozby. Podstatou je snaha o využitie výhodnejších podmienok, zahájením konfliktu , ktorý by aj tak s najväčšou pravdepodobnosťou nastal v blízkej budúcnosti. To znamená, že preventívne použitie sily počíta s potenciálnymi schopnosťami protivníka v situácií bez jasného a bezprostredného nebezpečenstva. Príklad môžeme opäť nájsť v akciách izraelských vojenských síl. V roku 1981 zaútočilo izraelské letectvo na iracký jadrový reaktor v Osiraku v obavách pred jeho jadrovým programom. [46]

Ako hlavné dôvody potreby presadzovania politiky preempcie sú v NBS 2002 chápané tieto bezpečnostné hrozby. [47]

- Tradičná politika odstrašovania v niektorých prípadoch nemusí fungovať. V prípade teroristov ide o neštátnych aktérov bez teritória či populácie a preto je takmer nemožné ich zastrašiť.
- Reálna možnosť použitia zbraní hromadného ničenia zo strany nepriateľa. Ich použitie by znamenalo rozsiahle potenciálne škody

Okrem toho je v celej NBS 2002 kladený väčší dôraz na vojenské nástroje všeobecne. Cieľom je rýchlejšie budovanie protiraketovej obrany, modernizovanie ozbrojených síl ku globálnemu použitiu pri preemptívnych úderoch a posilnenie ochrany územia USA. [47]

Ďalším výrazne novým prvkom je deklarácia cieľa USA udržať americkú vojenskú prevahu nad akýmkoľvek globálnym konkurentom a to z dlhodobého hľadiska. Podľa tejto stratégie sa budú Spojené štáty omnoho menej obzerať na medzinárodné normy a spojencov. Mení sa tým charakter medzinárodných vzťahov v oblasti globálnej bezpečnosti. Napriek tomu si NBS 2002 udržuje určitú mieru kontinuity multilaterálneho prístupu v oblasti diplomacie, exportných režimov a systémov vzájomnej redukcie ohrozenia ako nástroja nešírenia ZHN či kontroly zbrojenia, ale na rozdiel od predchádzajúcich NBS už **nie je multilaterálny prístup chápaný ako kľúčový**. Spolupráca s ostatnými štátmi v nej tak nie je ústredným princípom. Napriek tomu je jej prisudzovaná pozitívna úloha v dlhodobom boji proti terorizmu. [47]

3.4.2. Národná stratégia pre potlačovanie terorizmu z roku 2003

K hlavným tézám patrí deklarovanie, že terorizmus nemožno ospravedlniť, vymedzenie terorizmu a odhodlanie k priamemu potlačovaniu teroristických organizácií s odhodlaním samostatne zasahovať. Hlavným cieľom tohto boja je ochrana slobody a demokracie. Dokument vytvára štruktúru terorizmu pre lepšie pochopenie tejto problematiky. [48]

- **Vedenie:** Predstavuje vrchol štruktúry a jeho práca spočíva v plánovaní a strategickej príprave teroristických aktivít.
- **Organizácia:** Ide o snahu teroristov získať zázemie v niektorom zo štátov a upevniť sa tam.
- **Štáty:** Problém spočíva v možnosti poskytnutia pevnej základne zo strany štátu.
- **Medzinárodné prostredie:** Tu je pozornosť zameraná na voľný pohyb a nerušenú komunikáciu.
- **Základné príčiny:** Sú na spodku štruktúry, čo ale neznamená ich nepodstatnosť. Naopak pôsobenie na chudobu, korupciu a náboženské či etnické problémy je považované za kľúčové.

Základný strategický rozmer stratégie spočíva v pôsobení na dôležité faktory. Prvým je **obmedzenie rozsahu teroristických aktivít**, z globálnej na regionálnu a ďalej na štátnu úroveň a druhým je **obmedzenie teroristických kapacít** zatlačením terorizmu na úroveň kriminálnych aktivít. K čiastkovým cieľom patrí: [48]

- Porážka teroristov a ich organizácií
- Zamedzenie sponzorovania, podpory a ukrývania teroristov
- Odstránenie možných príčin terorizmu
- Ochrana amerických občanov a záujmov doma i v zahraničí

Dokument vytvára aj inštitucionálne zmeny. V auguste 2004 začína fungovať **Národné protiteroristické centrum**. Predstavuje informačné a koordinačné stredisko pre boj s terorizmom. Jeho práca spočíva v realizácii analýz v spolupráci so spravodajskými službami a ďalšími vládnymi úradmi a v sledovaní štatistík o teroristických útokoch. [48]

3.4.3. Národná bezpečnostná stratégia Spojených štátov Amerických z roku 2006

Druhá bezpečnostná stratégia prezidenta Busha bola zverejnená 16. marca 2006 a hneď od počiatku sa stala predmetom mnohých diskusií. Táto stratégia prináša skôr zmenu štýlu ako podstaty. **Nepredkladá novú stratégiu, skôr preskúmava a upravuje tu z roku 2002.** Výsledkom sa tak stalo zjemnenie jazyka a tónu v prospech veľmi osobitej formulácie multilateralizmu na úkor kľúčového konceptu preemtívnej obrany. Jazyk dokumentu bol ovplyvnený aj snahou o pôsobenie na domáce publikum so zámerom udržať podporu verejnosti pre silné vojenské právomoci prezidenta. [48]

Zmenu, oproti predchádzajúcej stratégii, predstavuje väčší **dôraz na demokraciu**. Do popredia sa dostávajú myšlienky „ukončenia tyranie“ a „podpora efektívnych demokracií“, ktoré stoja v jadre tejto stratégie. NBS 2006 obsahuje viacero nevojenských nástrojov podpory slobody v zahraničí. K nim patrí predovšetkým spolupráca s nevládnymi organizáciami a odsudzovanie porušovania ľudských práv na fórach medzinárodných organizácií. Dôraz na demokraciu sa prejavuje aj v zvýšenom zameraní na spoluprácu s demokratickými krajinami na úkor spolupráce s veľmocami. [48]

Dôležitým prínosom je **konkrétnejšie regionálne zameranie**, v ktorom predstavuje prístup k jednotlivým regionálnym spojencom. V tejto súvislosti však nespomína Európsku Úniu. Naopak v centre pozornosti sú Austrália, Japonsko a Južná Kórea. Tiež identifikuje geopoliticky citlivé regióny. K nim patrí Afrika, Stredný Východ, Južná a Stredná Ázia a Východná Ázia. Túto konkretizáciu možno chápať ako odklon od predchádzajúceho pojatia, ktoré sa sústredilo na de-lokalizované hrozby. [48]

3.4.4. Národná bezpečnostná stratégia Spojených štátov Amerických z roku 2010

Najnovšia bezpečnostná stratégia Spojených štátov je spojená s nástupom Baracka Obamu do úradu prezidenta 20. januára 2009. 44. prezidentom sa tak stal predstaviteľ demokratickej strany. Jeho nástup predstavuje koniec Bushovej doktríny preventívnych útokov a do popredia sa dostáva snaha vyhnúť sa vojnovému konfliktu prostredníctvom diplomatického riešenia situácie. Toto zameranie potvrdzuje aj Obamov prejav k členom národnej bezpečnostnej rady po prijatí stratégie, v ktorom odsudzuje prístup prebúdzania strachu v ostatných a zdôrazňuje skôr prebúdzanie nádeje. [49] [50]

Nová bezpečnostná stratégia kladie pred USA viacero úloh, než len vykorenenie radikálneho islamizmu, o čo predovšetkým usiloval George W. Bush. K dvom hlavným

pilierom stratégie patrí **silná domáca ekonomika** a **diplomatická angažovanosť**. V ekonomickej oblasti ide najmä o nutnosť ozdravenia americkej ekonomiky, čo má priniesť Spojeným štátom zachovanie globálneho vodcovského postavenia. Vyzdvihuje úlohu rozvojovej pomoci, zároveň však podotýka, že si USA musia zachovať najsilnejšiu svetovú armádu. Diplomatickou angažovanosťou sa rozumie záväzok rozšírenia partnerstiev mimo tradičných spojencov USA so zahrnutím rastúcich mocností ako Čína a India so zámerom zdieľať bremeno medzinárodnej bezpečnosti. Vzťahy s Čínou je v dokumente venovaný väčší priestor. USA sa budú snažiť s ňou spolupracovať v otázkach spoločných záujmov, ale zároveň budú monitorovať program vojenskej modernizácie tejto krajiny pre potrebu ochrany vlastných záujmov. **Vo vzťahu k partnerom sa prikláňa k hlbšiemu multilateralizmu**, čo sa má prejavovať v postupe v Iraku a Afganistane. Novým prvkom je tiež odhodlanie pokúsiť sa o vyjednávanie aj s nepriateľskými krajinami, zároveň však stratégia deklaruje použitie potrebných prostriedkov k izolácii Iránu a Severnej Kórei, v prípade, že budú ignorovať svoje medzinárodné záväzky ohľadom svojich jadrových programov. [49] [50]

K dôležitým prínosom patrí zmena postoja k všeobecným hodnotám. Dokument upúšťa od snahy vnútiť celému svetu americké hodnoty a naopak akceptovanie hodnotových rozmanitostí považuje za podmienku úspechu. [50]

Po bližšej analýze novej bezpečnostnej stratégie môžeme povedať, že sa od predchádzajúcej podstatne líši. Hlavnými rozdielmi sú ústup od preempcie, zavedenie nevojenských oblastí bezpečnosti, zameranie sa na nové mocenské centrá, návrat k multilateralizmu a celkové liberálnejšie pojmávanie. Naopak podobnosti môžeme nájsť v definíciách hrozieb, v predstave o globálnej úlohe USA a ich postavenia a v preferencii bilaterálnych vzťahov. [50]

4. Spolupráca EÚ a USA pri potlačovaní terorizmu

Terorizmus nie je v Európe novým javom. Veľké skúsenosti s ním majú napríklad Veľká Británia, Írsko, Španielsko alebo Francúzsko. Členské štáty EÚ vždy chápali terorizmus skôr ako domáci fenomén, ktorý je treba potlačiť predovšetkým prostredníctvom vnútorných nástrojov jednotlivých štátov. Postoj USA je opačný. Terorizmus je vnímaný ako vonkajšia hrozba a je s ním možné úspešne bojovať aj mimo vlastného územia. **Z tohto dôvodu je boj proti terorizmu v EÚ zameraný skôr na prácu justičných a policajných orgánov a tiež spravodajských služieb.** Oproti Spojeným štátom nie je dôraz na úlohu armády a operácie mimo vlastného územia taký veľký.

Dôraz na rozlišovanie, či je terorizmus hrozbou vnútornou, alebo je hrozbou vonkajšou, sa postupne mení v závislosti na premenách terorizmu ako takého a jeho meniacich sa globálnych formách. Terorizmus sa označuje za globálny v súvislosti s jeho dosahom, využívanými prostriedkami a technológiami a dostupnosťou. Je nutné nájsť odpoveď na využívanie možností a kanálov daných globalizáciou zo strany teroristov a to na medzinárodnej úrovni. V súčasnosti sú teroristi vďaka globálnym štruktúram schopní generovať a prevádzať veľké množstvo finančných prostriedkov, získavať falošné dokumenty, výbušniny či zbrane. Predovšetkým na takéto aktivity sa zameriavajú kroky, ktoré EÚ v súvislosti s bojom proti terorizmu podniká. Európska únia sa snaží pre tento účel vytvárať medzinárodné expertné tímy, ktoré sa jednotlivým otázkam venujú. Významnú časť predstavuje aj jej zameranie na možnosť, že by sa teroristom podarilo získať chemické či biologické zbrane. Ide však o operácie značne technicky a finančne náročné. Z toho dôvodu neboli doposiaľ vo väčšej miere použité. Nárast počtu útokov tejto povahy je aj v budúcnosti veľmi nepravdepodobný. Inak je to s rizikom použitia jadrovej zbrane zo strany niektorej z teroristických organizácií. V tomto prípade sa jedná o reálnu hrozbu. Medzinárodné úsilie na poli nešírenia a kontroly jadrových zbraní je preto jednou z kľúčových priorít EÚ a USA. [75]

4.1. Princípy EÚ a USA v boji proti terorizmu

Pre pochopenie situácie v oblasti pôsobenia Európskej únie a Spojených štátov amerických v boji proti terorizmu je potrebné poznať pozadie vytvorených stratégií, ktoré následne formujú ich postup na medzinárodnom fóre. Ich princípy a zásady sa v podstatnej

miere líšia a aj preto nedochádza medzi nimi k výraznej spolupráci. Práve zlepšenie a rozšírenie spolupráce medzi Úniou a Spojenými štátmi v boji proti terorizmu je mnohými považované za kľúčový faktor, pre dosiahnutie konečného víťazstva. Z toho dôvodu sú následne charakterizované dva dôležité prístupy k medzinárodným vzťahom a to unilateralizmus a multilateralizmus.

4.1.1. Unilateralizmus

Unilateralizmus je doktrína či agenda, ktorá podporuje jednostrannú akciu v rámci medzinárodných vzťahov. Takáto akcia môže byť v rozpore s názormi ostatných aktérov medzinárodných vzťahov, to však nebráni v jej realizácii. Unilaterálna taktika sa využíva vtedy, keď pre dosiahnutie cieľa nie je potrebná spolupráca s inými subjektmi alebo v prípade jej nevyhnutnosti. Takýmto prípadom je ohrozenie vlastného prežitia, kedy si žiadny štát nedovolí nejednať jednostranne. Sebaobranu umožňuje článok 51 charty OSN, ktorý rieši aj otázku preventívnej sebaobrany. Jednostranný postup môže byť nevyhnutný, ak je silnou alebo bezprostrednou hrozbou teroristická organizácia. Vojenská akcia proti Afganistanu prezidenta Busha v roku 2001 bola vo veľkej miere jednostranná, ale mala podporu spojencov z NATO i rezolúcie OSN. Intervencia tak bola z medzinárodného pohľadu legítimná. Nie vždy sa takéto jednanie zaobíde bez výraznej kritiky. Často je vnímaná krajinami či medzinárodnými organizáciami ako ľahostajnosť voči medzinárodným záväzkom a ako arogancia silného, ktorý sa nemusí zaoberať názormi ostatných účastníkov. [69]

4.1.2. Multilateralizmus

Multilateralizmus je prístup k medzinárodným vzťahom, ktorého hlavnou myšlienkou je, že ak má byť riešenie vzniknutého medzinárodného problému úspešné a efektívne, je v rámci postupu **nutná medzinárodná spolupráca, ktorá je postavená na výrazných a udržateľných zhodách medzi štátmi medzinárodného systému.** Tento prístup býva často využívaný v oblasti medzinárodného obchodu, medzinárodného odzbrojenia a bezpečnosti, menového systému či životného prostredia. Multilateralizmus sa tak používa v situáciách, kedy sú jasne identifikovateľné spoločné záujmy medzinárodného spoločenstva. Predstavuje kontrast k jednostranným alebo bilaterálnym iniciatívam. Podľa mnohých práve bilaterálny či unilaterálny postup množstva krajín počas medzivojnového obdobia prispel k zrúteniu svetovej ekonomiky a k vzniku druhej svetovej vojny. Multilateralizmus sa preto stal

štandardom dohôd a organizácií v povojnových rokoch. Predstavuje ho najmä Bretton Woodský systém, Svetová obchodná organizácia – GATT a Organizácia spojených národov. V oblasti bezpečnosti sa napriek tomu prejavoval skôr zdržanlivý prístup k multilaterálnej diplomacii, výnimkou boli akcie pod záštitou OSN.

V súčasnosti sa využíva pri riešení globálnych problémov ako zväčšovanie ozónovej vrstvy alebo globálne otepľovanie. Spojené štáty, ako najsilnejší globálny aktér súčasnosti, sa v minulosti prikláňal k unilateralizmu a bilateralizmu. Bolo to dôsledkom frustrácie zo zložitosti a časovej náročnosti pri budovaní multilaterálnych vzťahov. Spojené štáty by úplným odvrátením od multilaterálnych princípov stratili najmenej, menšie národy by naopak stratili najviac. Cena by však bola veľmi vysoká pre všetkých. [74]

Táto charakteristika jasne naznačuje situáciu v akej sa súčasný svet nachádza. Multilaterálny prístup k riešeniu globálnej bezpečnosti **je schopný prispieť k riešeniu problematiky spojenej s terorizmom**. Unilaterálny naopak prispieva k rastu napätia a nenávisti a aj napriek čiastočným úspechom **nemôže prispieť ku skutočnému riešeniu problematiky v jej podstate**. Problémom zostáva nerovná pozícia jednotlivých štátov v oblasti vojenskej sily. Spojené štáty výrazne prevyšujú ostatok sveta a vďaka tomu chápu zabezpečenie svojej vlastnej bezpečnosti a bezpečnosti svojich občanov inak než ostatné štáty. Ich rozhodovanie je ďaleko nezávislejšie od medzinárodného spoločenstva ako je to napríklad pri Európskej únii. Tento fakt potvrdzuje aj stratégia USA v bezpečnostnej otázke z posledného obdobia, kde si Spojené štáty vyhradzujú právo bezprecedentného, preemtívneho využitia vojenskej sily v prípade výrazného ohrozenia.

Takýto prístup je pre Európsku úniu neprípustný a to z viacerých dôvodov. Únia nemá v bezpečnostnej oblasti takú silnú pozíciu, aby sa mohla takto prezentovať a dokázala čeliť následnému tlaku medzinárodného spoločenstva. Dôležitú úlohu zohráva aj odlišná minulosť. Európa na vlastnej koži pocítila dôsledky vojenských konfliktov 20. storočia a aj preto je postoj Európanov k potenciálnemu konfliktu značne zdržanlivý. Ich zásadou je snaha o diplomatické riešenie konfliktu. Tretím výrazným dôvodom, prečo je EÚ priklonená k multilaterálnym riešeniam, je jej presvedčenie, že ide o jediný správny postup, ktorý je v budúcnosti schopný potlačiť hrozbu globálneho terorizmu. Prekážkou doterajšieho vývoja spolupráce medzi týmito dvoma aktérmi však nie je len ich rozdielnosť názorov. Problémom je aj samotný charakter Únie. Obranná a bezpečnostná politika EÚ síce patrí v súčasnosti k najdynamickejšie sa rozvíjajúcim sa spoločným politikám, no stále nepočíta so spoločnou armádou a je tak úzko prepojená a koordinovaná s NATO. V rámci problematiky potláčania

terorizmu s nasadením vojenskej sily tak doposiaľ dochádzalo ku spolupráci s európskymi spojencami v rámci NATO, prípadne na základe bilaterálnych dohôd. To však neznamená, že k spolupráci nedochádzalo vôbec.

4.2. Koordinácia nástrojov policajnej a justičnej spolupráce

4.2.1. Europol

O vytvorení európskeho policajného úradu – Europol so sídlom v Haagu sa rozhodlo v rámci Maastrichtskej zmluvy z roku 1992. Jeho založenie je odpoveďou na internacionalizáciu organizovaného zločinu a na jeho medzinárodné prepojenie. Hlavným súčasným trendom v boji so zločinom je čo najužšie prepojenie policajných a justičných orgánov, so zámerom využiť získané poznatky a výsledky policajnej činnosti ako dôkazné prostriedky pri súdnom konaní k usvedčeniu páchatel'ov. Cieľom bolo vytvoriť v rámci Európskej únie inštitúciu, ktorej zmyslom je zvýšiť efektívnosť a zlepšiť policajnú spoluprácu členských štátov pri prevencii a potlačovaní terorizmu, pašovaniu drog a ďalších závažných foriem medzinárodnej organizovanej kriminality. O začlenení problematiky teroristických činov do pôsobnosti Europolu rozhodla Rada 3. decembra 1998. Podľa jej rozhodnutia má mať Europol hlavné slovo pri potlačovaní teroristických aktivít. [6]

Ku spolupráci s USA prispieva Europol predovšetkým prostredníctvom partnerstva s Medzinárodnou organizáciou kriminálnej polície – Interpol. Ten predstavuje najdôležitejšieho medzinárodného partnera. Dohoda medzi Interpolom a Europolom bola uzavretá v Bruseli 5. novembra 2001. Jej obsahom je úprava výmeny strategických, operatívnych a technických informácií, ktorá povedie k efektívnej koordinácii aktivít oboch organizácií a ich rozvoju. Súčasťou dohody je aj výmena styčných dôstojníkov. Spolupráca týchto dvoch inštitúcií poukazuje na potrebu uplatňovania spoločných strategických postupov na celosvetovej úrovni v boji proti závažnej medzinárodnej trestnej činnosti. Každý členský štát Únie je aj členom Interpolu, čo robí spoluprácu ešte tesnejšou. [71]

Európska únia ma v súčasnosti najprepracovanejší systém ochrany osobných dát, ktorého štandardy je potrebné zachovávať prostredníctvom vnútornej i vonkajšej regulácie. Zdieľanie týchto dát s USA je preto veľmi kontroverznou otázkou. Krajina nemá adekvátnu, všeobecne platnú legislatívu ochrany osobných údajov a tým nesplňuje podmienku EÚ. Na

druhej strane sú Spojené štáty najvýznamnejším globálnym aktérom a to si vyžaduje zvláštne riešenie. Dňa 26. júla 2000 preto Európska komisia vydala rozhodnutie, ktorým zakotvuje inštitút takzvaného bezpečného prístavu. Pod týmto výrazom je treba chápať súbor technických a administratívnych opatrení, ktorých cieľom má byť garancia odpovedajúcej úrovne ochrany osobných dát. Následne Europol 20. decembra 2002 v Haagu uzatvoril **strategickú dohodu so Spojenými štátmi o výmene osobných dát a vzťahujúcich sa informácií**. Svoj súhlas k tomuto kroku dal aj spoločný dozorný, nezávislý orgán pre monitorovanie a kontrolu používania osobných údajov spracovaných Europolom. [51] [52]

4.2.2. Interpol

Predstavuje medzivládnu organizáciu, so sídlom vo francúzskom Lyone, zaisťujúcu policajnú a kriminálnu spoluprácu medzi policajnými zložkami jednotlivých členských štátov tejto organizácie. Vznikla v roku 1924 vo Viedni. Okruh krajín, v ktorých má organizácia svoje zastúpenie, sa neustále zväčšuje a **v súčasnej dobe má 187 členov po celom svete**. K členom patria aj takí významní aktéri ako Spojené štáty, Rusko, Čína, India či Brazília. Aj keď Interpol nie je nástrojom Únie, sú všetky jej členské štáty zároveň členmi aj Inerpolu. Predstavuje tak dôležitú zložku spolupráce v rámci iniciatív a bezpečnostných subjektov Únie. Medzinárodné spoločenstvo tak môže v budúcnosti ťažiť z jeho jedinečného postavenia. [6] [53]

Medzi hlavné úlohy Interpolu patrí zlepšovanie a zaisťovanie najširšej možnej spolupráce medzi všetkými členskými krajinami v boji proti medzinárodnému zločinu. Medzi šesť prioritných oblastí zločinu patrí:

- Verejná bezpečnosť a terorizmus
- Drogy a kriminálne organizácie
- Finančné a high-tech zločiny
- Páchatelia na úteku
- Obchod s ľuďmi
- Korupcia

Interpol hrá jednu z primárnych úloh pri potlačovaní medzinárodného terorizmu. Jeho zameranie na terorizmus bolo formálne deklarované už na 54. Valnom zhromaždení vo

Washington v roku 1985. Následne bola vytvorená špecializovaná skupina, ktorá má zaisťovať koordináciu a spoluprácu v boji proti terorizmu. Jej sídlom je francúzsky Lyon a funguje pod označením **Public Safety and Terrorism Sub-Directorate – PST**. Medzi hlavné okruhy zamerania patria:

- Terorizmus
- Zbrane a výbušniny
- Hrozby a útoky proti civilnému letectvu
- Námorné pirátstvo
- Zbrane hromadného ničenia [6]

Ako reakcia na nárast medzinárodných teroristických útokov a ich sofistikovanejší spôsob prevedenia bola vytvorená ďalšia špeciálna jednotka v septembri 2002. Jej názov je **Fusion Task Force – FTF** a k jej hlavným cieľom patrí:

- Identifikácia aktívnych teroristických skupín a ich členskej základne
- Požadovanie, zhromažďovanie a zdieľanie informácií a správ
- Poskytovanie analytickej podpory
- Zvýšenie kapacity členských štátov k riešeniu hrozieb terorizmu [5]

Členmi FTF sú odborníci na terorizmus pridelení z ich domovských krajín. Skupina nesleduje a neanalyzuje iba útoky, ale je zameraná aj na organizačnú hierarchiu, vzdelávanie, financovanie a motívy teroristov. V rámci zefektívnenia práce bolo vytvorených šesť pracovných skupín v regiónoch náchylným k teroristickej činnosti. V juhovýchodnej Ázii ide o Projekt Tichomorie, v strednej Ázii o Projekt Kalkan, v Južnej Amerike je to Projekt Amazon, v Afrike Projekt Baobab, v Európe NEXUS a na Strednom východe Projekt Stredný východ.

V súčasnosti skupina úzko spolupracuje s OSN. Prostredníctvom monitorovacích tímov, ktoré sledujú organizácie ako al-Káida či Taliban, udržiava a aktualizuje zoznamy osôb podozrivých z terorizmu. Tiež udržiava bezpečný web pre členské krajiny, ktorý obsahuje všetky informácie o FTF, fotky podozrivých teroristov, analytické správy či iné údaje. Za rok 2008 nebol umožnený prístup 545 subjektom. Dnes skupina v databáze eviduje viac ako 8000

osôb podozrivých z teroristickej činnosti. Tiež vybudovala sieť takmer 200 kontaktných pracovníkov vo viac ako 100 členských štátoch. [5]

4.2.3. Eurojust

Eurojust, ako orgán Únie s právnou subjektivitou, bol založený **rozhodnutím Rady a zriadení Eurojustu** 28. februára 2002. Od roku 2001 fungoval ako predbežná jednotka pre súdnu spoluprácu pod označením ProEurojust. Jeho sídlo je v Haagu a jeho úlohou je doplňovať činnosť vnútroštátnych orgánov činných v trestnom konaní. K tomu, aby mohol byť schopný úzkej spolupráce s týmito orgánmi a partnermi, potrebuje potrebné informácie o trestnej činnosti, páchatel'och, ich potrebách a ziskoch. Príkladom takéhoto vzťahu je **dohoda medzi Eurojustom a Europolom** z roku 2004. Napriek tomu, že táto zmluva neumožňuje vzájomný prístup do analytických a pracovných zväzkov, vytvára všeobecný základ pre vzájomnú spoluprácu, ktorú je treba ďalej rozvíjať.

Jeho justičná spolupráca spočíva v koordinácii a podpore v spojení s vyšetrovaním a trestným stíhaním závažnej, cezhraničnej a organizovanej trestnej činnosti:

- za účasti dvoch a viac **členských štátov**
- za účasti členského štátu a **Európskej komisie**
- za účasti členského štátu a **tretej krajiny** podľa dohody, ktorú schválila Rada

V súvislosti so zapojením tretích krajín a v nadväznosti na útoky z 11. septembra 2001 boli nastolené **priame kontakty s USA pri Európskej únii v Bruseli**. Spojené štáty za týmto účelom menovali **styčného dôstojníka justície pre kontakt s Eurojustom**. Podobné kontaktné pozície pre spoluprácu s Eurojustom boli vytvorené aj v Kanade, Nórsku, Japonsku a Švajčiarsku. Posilniť spoluprácu sa podarilo v roku 2006, kedy medzi EÚ a USA došlo k **dohode o justičnej kooperácii a koordinácii**. Cieľom bolo uľahčenie kooperácie a výmeny informácií v oblasti terorizmu a cezhraničnej kriminálnej činnosti medzi vyšetrovateľmi a prokurátormi z oboch strán. Dohoda predstavuje komplexný dokument a zaoberá sa aj problematikou ochrany údajov. Od septembra 2007 je vo funkcii styčnej dôstojníčky USA pri Eurojuste pani Mary Lee Warren. [55] [68]

.V júli 2008 francúzske predsedníctvo schválilo nové rozhodnutie Rady o posilnení Eurojustu. Má za cieľ posilniť operačné schopnosti Eurojustu, zlepšiť výmenu informácií

medzi zainteresovanými stranami **a posilniť a nadviazať nové vzťahy s partnermi a tretími stranami.** [55]

4.3. Dohody prijaté po 11. septembri 2001

V posledných rokoch zaznamenali vzťahy medzi Európskou úniou a Spojenými štátmi mierne výkyvy. Boli spojené predovšetkým s nezhodami v otázkach ako sú Irak, Kjótsky protokol či Medzinárodný súdny dvor. S príchodom Baracka Obamu do úradu prezidenta Spojených štátov v roku 2009 sa charakter spolupráce medzi USA a EÚ výrazne mení. Európania si od jeho príchodu sľubovali podstatné zlepšenie vzťahov, ale už klimatická konferencia v decembri 2009 v Kodani, kde americký prezident uzatvoril dohodu s Čínou a Indiou bez prítomnosti EÚ, naznačila, že k ideálnemu partnerstvu povedie ešte dlhá cesta plná stretnutí a dialógov. Napriek cieľu USA udržať si svoju dominantnú pozíciu a miernemu odklonu k novým mocnostiam akými sú Čína, India a Rusko, sa príchodom Baracka Obamu otvárajú viaceré možnosti spoločného postupu a koordinácie.

4.3.1. Dohoda o prenose údajov cestujúcich do USA

Otázka leteckej prepravy sa dostala na politickú agendu po teroristických útokoch na New York a Washington v roku 2001. Do tej doby mal každý štát svoje vlastné pravidlá v oblasti bezpečnosti leteckej dopravy. Prvé spoločné pravidlá prijaté Európskou úniou pochádzali z roku 2002, no už v septembri 2005 navrhla Komisia zmenu týchto pravidiel. Tie zavádzali zmeny týkajúce sa cestujúcich a batožiny, bezpečnostných kontrol lietadiel a náboru a školenia personálu. K ďalšiemu doplneniu došlo po odhalení teroristickej akcie, v rámci ktorej sa teroristi snažili prepašovať kvapalné výbušniny prostredníctvom letov z Veľkej Británie do USA v roku 2006. Tieto opatrenia zahrňovali obmedzenie množstva tekutín, ktoré môžu v rámci letu cestujúci prevážať. Po spomínaných útokoch bolo nutné, aby EÚ uzatvorila bilaterálnu dohodu s USA v súlade s novými požiadavkami v rámci boja proti terorizmu. Dohoda mala byť zameraná na využívanie údajov o cestujúcich zo strany bezpečnostných služieb.

Kvôli zosúladieniu sa s americkými proti-teroristickými požiadavkami podpísala Rada dohodu, podľa ktorej mali európske letecké spoločnosti predkladať americkým bezpečnostným úradom 34 rôznych informácií o cestujúcich v lietadlách na linkách do USA,

či cez USA. Informácie obsahovali údaje o kreditných kartách, e-mailových adresách, telefónnych číslach či rezerváciách hotelov a automobilov. Prakticky okamžite sa stretla s kritikou zo strany Európskeho parlamentu. Ten sa obrátil na Európsky súdny dvor, so žiadosťou o zrušenie dohody, ktorá podľa jeho názoru európskym pasažierom neposkytuje dostatočnú ochranu súkromia. Európsky súdny dvor 30. mája 2006 rozhodol, že uzatvorenie dohody nevychádzalo z vhodného právneho základu a požiadal EÚ o opätovné prerokovanie dohody. Spojené štáty reagovali vyhlásením, podľa ktorého letecké spoločnosti, ktoré neposkytnú požadované údaje, budú čeliť hrozbe odňatia oprávnenia pristávať v USA. Musela sa preto narychlo dosiahnuť nová dohoda. [71] [72]

Novú dohodu sa podarilo prijať koncom júna 2007. Podľa nej sú leteckí dopravcovia povinný poskytnúť údaje o cestujúcich americkému Úradu pre domácu bezpečnosť, ako súčasť boja proti terorizmu. Kompromisné riešenie prikazuje leteckým spoločnostiam EÚ poskytnúť 19 druhov informácií. K nim patrí meno, dátum cesty, plán cesty, fakturačné údaje či informácie o batožine. Citlivé údaje ako sú rasový či etnický pôvod, politické názory, členstvo v odboroch, náboženské a filozofické presvedčenie a údaje o zdraví či sexuálnej orientácii sa môžu použiť len vo výnimočných prípadoch a na obmedzenú dobu. Ostatné údaje sa môžu uschovávať až na dobu 15 rokov, pričom v aktívnych analytických databázach sa môžu uschovávať maximálne 7 rokov.

Nová dohoda taktiež čelí kritike zo strany Európskeho parlamentu. Podľa europoslancov povedie k značnému riziku z vytvárania rozsiahlych záznamových profilov občanov EÚ, ktoré sú v rozpore so zásadami Európskej únie. Samotná Asociácia európskych leteckých spoločností dohodu privítala a označila ju za veľmi vítaný vývoj. Napriek tomu jej tiež vytkla niekoľko súvislostí. V prvom rade ide o nárast bezpečnostných nákladov leteckých spoločností, ktoré predstavujú v súčasnosti až 35 % z celkových prevádzkových nákladov. Zvýšenie nákladov riešia orgány jednotlivých členských štátov rôzne, a tak môže dôjsť k narušeniu hospodárskej súťaže medzi letiskami a leteckými prepravcami. Asociácia tvrdí, že výdaje súvisiace so spracovaním dát a ich prenosom, by mali hradiť orgány, ktoré ich ukladajú. Členské štáty nápad nepodporujú a zatiaľ sa otázke nákladov vyhýbajú. Druhým dôvodom kritiky je presvedčenie, že právne predpisy EÚ sú voči leteckej doprave nevyvážené a nespravodlivé v porovnaní s ostatnými druhmi dopravy, ako napríklad autobusová či vlaková. Tie predstavujú pre leteckú dopravu konkurenciu. Opäť tak môže dochádzať k diskriminácii a narušeniu hospodárskej súťaže. [71] [72]

V budúcnosti EÚ bude musieť prijať podobné predpisy aj v rámci iných druhov dopravy a to nie len z dôvodu diskriminácie leteckej dopravy. Bombové útoky z Madridu

2004 a Londýna 2005 boli zrealizované s využitím vlakovej a autobusovej dopravy, preto sú podobné predpisy v tejto oblasti nutné pre bezpečnosť celej EÚ.

4.3.2. Dohoda o výmene bankových údajov

Proces prijatia dohody o výmene bankových údajov medzi EÚ a USA sa začal 28. júla 2009, kedy sa predstavitelia oboch strán predbežne dohodli na zdieľaní citlivých dát a bankových transakcií. **Táto dohoda má napomôť pri odhaľovaní financovania terorizmu**, no hneď po jej uzavretí začala čeliť silnému odporu najmä zo strany nemeckých politických strán. Bankové transakcie spravuje **Spoločnosť pre medzinárodnú finančnú telekomunikáciu – SWIFT**. Predstavuje medzinárodné konzorcium, ktoré sídli v Bruseli a má viac ako 2200 členských organizácií. Jej činnosť zahŕňa zbieranie a uchovávanie dát a spravovanie bankových transakcií pochádzajúcich z 8 tisícok bánk, vrátane väčšiny inštitúcií EÚ, z takmer 200 krajín. Prostredníctvom SWIFT-u sa vykoná 15 miliónov transakcií za rok, čo denne predstavuje 4,8 miliardy eur denne. Pobočku má aj v Spojených štátoch, kde sa vláda prostredníctvom nového programu pre stopovanie financií teroristov snaží dostať k všetkým bankovým transakciám za účelom ochrany proti terorizmu. K údajom, ktoré môže vyšetrovateľom poskytnúť, patria čísla bankových účtov, adresy a mená odosielateľov a prijímateľov finančných transakcií a tiež aj odoslanú sumu. Americkí vyšetrovatelia považujú tento prístup za kľúčový pri odhaľovaní transakcií medzi teroristami. Takéto zdieľanie dát opakovane kritizovali niektoré politické skupiny v Parlamente, najmä liberáli. Ich kritika bola spojená s tvrdením, že ide o obmedzovanie európskej suverenity a o masívny prienik do súkromia každého jedného občana EÚ. [62]

Vyjednávanie o konkrétnej forme dohody viedli švédski diplomati, ktorým udelili mandát európski ministri zahraničných vecí, keďže Švédsko bolo v druhej polovici roku 2009 predsedníckou krajinou EÚ. **Vďaka silnej kritike sa v novembri podarilo podpísať iba dočasnú dohodu medzi EÚ a USA**, ktorá umožňuje americkej strane široký prístup k bankovým údajom Únie na deväť mesiacov od 1. februára 2010. Spojené štáty majú na jej základe dočasný prístup k informáciám spoločnosti SWIFT, ale len o ľuďoch spojených s teroristickými aktivitami a mimo transferov v rámci EÚ. Počas jej platnosti sa obe strany snažia o takú podobu novej dohody, ktorá bude prijateľná aj pre Európsky parlament, ktorý po vstupe Lisabonskej stratégie do platnosti 1. decembra 2009, získal právo podieľať sa na uzatváraní medzinárodných zmlúv.

V súčasnej dobe prebieha výrazný lobing za prijatie novej zmluvy v Európskom parlamente zo strany Európskej komisie aj samotných Spojených štátov. V máji 2010 navštívil Brusel americký viceprezident Joe Biden a vo svojom príhovore pre Európsky parlament zdôraznil dôležitosť euroatlantického vzťahu pri reakcii na hrozby 21. storočia ako sú boj proti terorizmu či klimatické zmeny. Zároveň vyzval Parlament, aby podporil výmenu bankových údajov ako súčasť protiteroristickej činnosti, ktorú považuje za nevyhnutnú pre bezpečnosť oboch aktérov. Podporu pri hlasovaní o tejto zmluve sa snažila získať aj eurokomisárka pre vnútorné záležitosti Cecilia Malmström, ktorá sa stretla 15. 6. 2010 v Štrasburgu so stredo-pravicovými politikmi zo skupiny ľudovcov. Predpokladá sa, že práve táto skupina by mohla rozhodnúť pri hlasovaní o novej zmluve SWIFT, ktoré má prebehnúť v júli 2010. [63]

Problémom naďalej zostávajú obavy z porušovania základných práv občanov EÚ. Návrh novej dohody prešiel viacerými zmenami. Súčasná revízia uznáva, že výmena bankových údajov bude založená na vyšetrovaní protiteroristickej činnosti a na konkrétnych podozreniach. Náhodné prešetrovanie, či profilovanie údajov občanov nebude povolené. Vytvoria sa pozície kontrolórov vymenovaných Európskou úniou, ktorí sa stanú súčasťou amerického ministerstva financií. Ich úlohou bude preskúmať finančné transakcie osôb podozrivých z terorizmu. Dokument zároveň v budúcnosti počíta s ďalším vylepšením. Predpokladá vytvorenie ekvivalentného systému EÚ, ktorého návrh vypracuje Európska komisia. Napriek tomu sú niektoré parlamentné skupiny rozhodnuté dohodu nepodporiť. K takým patrí najmä skupina zelených, ktorej europoslanci zastávajú názor, že nová dohoda vôbec neberie do úvahy námietky poslancov Parlamentu.

Koncom júna 2010 vyjadrili svoju podporu pripravovanej novej dohode o výmene citlivých bankových údajov medzi EÚ a USA tri významné skupiny Európskeho parlamentu. Patrí k nim strana socialistov, strana liberálov a najväčšia parlamentná strana ľudovci. V prípade, že sa v Parlamente podarí novú dohodu schváliť, bude to znamenať významný posun vo vzťahoch medzi Úniou a Spojenými štátmi. Vznikne tak ďalší nástroj, ktorý výrazne prispeje ku spoločnej snahe o potlačenie medzinárodného terorizmu. V opačnom prípade vznikne istá bezpečnostná medzera, ktorá bude predstavovať veľké riziko pre občanov oboch severoatlantických mocností. [60] [61] [62]

4.3.3. Summit o jadrovej bezpečnosti 2010

12. apríla 2010 usporiadal americký prezident Barack Obama vo Washingtone jadrový summit, ktorý bol zameraný na zníženie rizika výskytu jadrových zbraní v rukách teroristov. Toto dvojdnové stretnutie bolo najväčšou konferenciou, ktorú zvolal americký prezident od mítingu Franklina D. Roosevelta z roku 1945, ktorého výsledkom bol vznik Organizácie spojených národov. Summit predstavoval ďalší bod Obamovej agendy o odzbrojovaní, ktorú prvý krát predstavil vo svojom prejave v Prahe v apríli 2009. Konferencie sa zúčastnil aj prezident Európskej únie Herman Van Rompuy spolu s ďalšími takmer päťdesiatimi predstaviteľmi štátov z celého sveta. Úniu ďalej reprezentovali belgický premiér Yves Leterme, český premiér Jan Fisher, francúzsky prezident Nicolas Sarkozy, nemecká kancelárka Angela Merkelová, taliansky premiér Silvio Berlusconi, holandský premiér Jan Peter Balkenende, poľský minister zahraničných vecí Radoslaw Sikorski, španielsky premiér José Luis Zapatero, švédsky premiér Fredrik Reinfeldt či britský minister zahraničných vecí David Miliband. Dôležitým faktom bola účasť všetkých jadrových mocností vrátane Izraela, o ktorom sa predpokladá, že jadrové zbrane vlastní, no nikdy to predstavitelia židovského štátu nepotvrdili ani nevyvrátili.

Na svete existuje viac ako 2000 ton obohateného uránu a plutónia, čo predstavuje veľké riziko pre bezpečnosť každej jednej krajiny na svete. V prípade, že sa teroristi dostanú k požadovanému množstvu potrebného materiálu, došlo by k výraznému posilneniu ich pozície. **V momente, kedy by aktéri boja proti terorizmu stáli proti organizácii vyzbrojenej jadrovými zbraňami, by išlo o najväčšiu svetovú bezpečnostnú hrozbu od čias Kubánskej krízy¹⁰ v roku 1962.** Z tohto dôvodu je zabránenie získania materiálu k zhotoveniu, či priamo kúpe jadrovej zbrane zo strany teroristov, najdôležitejším cieľom boja proti terorizmu a **malo by byť povýšené nad záujmy jednotlivých štátov.**

Dôležitou súčasťou zlepšenia jadrovej bezpečnosti je civilné využívanie jadrovej energie, ktorá sa v posledných rokoch opäť dostáva do popredia a to najmä z hľadiska jej ekologickej výhodnosti. Produkuje podstatne menej skleníkových emisií ako iné formy získavania energie. V centre tejto problematiky stojí predovšetkým Francúzsko, ako jeden z najväčších výrobcov jadrového paliva a jeho obrana vlastnej pozície. Toto palivo sa vyrába

¹⁰ Kríza, ktorá začala odhalením sovietskych raketových základní na Kube americkým prieskumným lietadlom 16. októbra 1962. Vybudovanie týchto základní bolo reakciou Sovietskeho zväzu na umiestnenie rakiet s jadrovými zbraňami zo strany NATO v Turecku, Veľkej Británii a Taliansku. Kríza sa skončila po dohode amerického prezidenta J. F. Kennedyho s predsedom rady ministrov ZSSR N. S. Chruščovom 28. októbra 1962, po ktorej sovietska strana základne na Kube rozobrala. Táto kríza je považovaná za moment, kedy sa studená vojna dostala najbližšie k vyústeniu do vojny jadrovej. [56]

z recyklovaného plutónia, ktoré predstavuje pri preprave možný cieľ krádeže zo strany teroristov. Je tak vo všeobecnom záujme prijať opatrenia na minimalizáciu tejto možnosti.

Výsledkom dvojdnového summitu bola dohoda na dobrovoľnom **akčnom pláne**, podľa ktorého sa zúčastnené strany zaväzujú k snahe zaistiť všetok citlivý jadrový materiál v nasledujúcich štyroch rokoch. K tejto výzve sa pripojili všetky zúčastnené členské štáty Európskej únie, ako aj samotná EÚ prostredníctvom svojho prezidenta Van Rompuya. Stretnutie tak neskončilo žiadnym záväzným príslubom, ale predstavuje dôležitý krok pre väčšiu globálnu jadrovú bezpečnosť a príslub do budúcnosti. To, či však summit prinesie určité výsledky, bude záležať na plnení záväzkov jednotlivých účastníkov. Zabezpečenie jadrového materiálu je dobrým štartom, ale nesmie zostať iba pri ňom. [72] [58] [59]

4.3.4. Zatvorenie väznice na základni Guantanámo

Americký prezident Barack Obama 22. januára 2009 nariadil zatvoriť do roka väzenie Gauntanámo na Kube. Splnil tak svoj sľub, ktorý dal Američanom vo svojej predvolebnej kampani v roku 2008. Na potrebe zatvorenia Guantanáma ako symbolu chýb predchádzajúcej administratívy sa zhodol aj so svojím republikánskym protikandidátom Johnom McCainom. Nariadenie o zatvorení tohto kontroverzného väzenia tiež zabránilo tvrdému zaobchádzaniu s osobami, ktoré boli na Guantanáme zadržiavané kvôli podozreniu z terorizmu. Toto väzenie vážne poškodilo postavenie USA vo svete z morálneho hľadiska, z dôvodu dlhodobého zadržiavania osôb bez obvinenia. Tamojšie vyšetrovacie metódy boli považované organizáciami na ochranu ľudských práv v niektorých prípadoch za mučenie. [74]

Väznica je umiestnená na základni Guantanámo, ktorá sa nachádza na juhovýchode Kuby. Túto základňu majú USA na dobu neurčitú prenajatú od kubánskej vlády podľa dohody z roku 1903, ktorá bola v roku 1934 znovu potvrdená. Súčasný Castrov režim dohodu spochybňuje a základňu odmieta. Záliv, pri ktorom je umiestnená, patrí k najlepšie chráneným miestam na svet. **Väznica tu fungovala od roku 2002, kedy tam dopravili prvých zadržaných podozrivých z teroristických akcií, či z príslušnosti k hnutiu Taliban¹¹ alebo k teroristickej sieti Al-Káida.** Odvtedy prešlo väznicou viac ako 750 ľudí, z ktorých nebola väčšina nikdy obvinená a roky nemala prístup k právnikom. V roku 2007 boli USA pod

¹¹ Je radikálna a nábožensko-politická skupina, ktorá reálne vládla na väčšine územia Afganistanu v rokoch 1996 až 2001. Táto skupina úzko spolupracuje s Al-Káidou. Po útokoch na WTC a Pentagon v roku 2001 jej režim zvrhla americká vojenská intervencia. V súčasnosti v Afganistane stále prebieha vojna.

tlakom verejnosti a niektorých vlád donútené k urýchleniu výsluchov, k prepusteniu väčšiny väzňov alebo k ich odovzdaniu justícií. Ešte začiatkom roka 2010 bolo na Guantanáme väznených približne 200 väzňov, ktorým Spojené štáty nepriznávali status vojnových zajatcov podľa Ženevskej konvencie, ale označovali ich za „nepriateľských bojovníkov“, čo podľa USA umožňovalo ich zadržiavanie bez súdu a bez prístupu k právnikom až na dobu viac ako tri roky.

Podľa organizácie na ochranu ľudských práv boli väzni mučení a vystavení neľudskému zaobchádzaniu. K väzňom zadržiavaným na Guantanáme patrila aj päťica údajných tvorcov teroristických útokov na New York a Washington z 11. septembra 2001. Pakistanec Chálid Šajch Muhammad a Jemenčan Ramzí bin Šibh sa k príprave útokov priznali. K ďalším teroristom väzneným v Guantanáme, bol bývalý vodič vodcu Al-Káidy Usámu bin Ládina Jemenčan Sálím Ahmad Hamdan. V auguste 2008 dostal trest päť a pol roka väzenia. Na doživotie bol odsúdený mediálny poradca bin Ládina ďalší Jemenčan Alí Hamzá Ahmed Bahlúl. Prvým zadržiavaným v Guantanáme, ktorý sa postaví pred civilný súd v New Yorku, bude v priebehu roka 2010 Tanzánijčan Ahmed Khalfan Ghailani. Je obvinený z účasti na útokoch proti veľvyslanectvu USA v Tanzánii v roku 1998. [67]

Európska únia patrila od začiatku k najväčším odporcom Bushovej administratívy v prípade Guantanáma a preto sa z vlastnej iniciatívy pripojila k procesu uzatvárania tejto väznice. Poskytnutie pomoci prezidentovi Obamovi urobiť tento krok, bolo diskutované v Rade už začiatkom roka 2009 z iniciatívy Portugalska. Výsledkom rozhovorov bolo prijatie rozhodnutia z 15. júna 2009, podľa ktorého Európska únia vytvorila priaznivé prostredie pre členské štáty, vďaka ktorému mohli prijať väzňov z rušiacej sa väznice v Guantanáme. Prepusteným väzňom nebolo umožnené vrátiť sa do domovskej krajiny. Dôvodom sú obavy o ich vlastnú bezpečnosť, pretože ich môžu bývalí spolupáchatelia podozrievať zo spolupráce so CIA. Druhým dôvodom sú výsledky amerických štatistík, podľa ktorých sa vráti k terorizmu každý piaty väzeň z Guantanáma. Na základe dokumentu Rady EÚ o pomoci Spojeným štátom pri uzatváraní väznice v Guantanáme je rozhodnutie o prijatí bývalých zadržiavaných osôb a určení ich právneho postavenia ponechané zodpovednosti a právomoci prijímajúceho členského štátu. Keďže takéto rozhodnutie má vďaka Schengenskému priestoru dôsledky pre ostatné členské štáty a štáty k nemu pridružené, EÚ vytvorila **mechanizmus pre výmenu informácií medzi členskými krajinami a krajinami pridruženými k Schengenu.** Tento mechanizmus vytvára transparentné prostredie, ktoré umožňuje zdieľanie informácií týkajúcich sa bezpečnosti krajiny a prijatie vhodných opatrení v prípade potreby. Od podpísania dohody z júna 2009

prijalo väzňov z Guantanáma 13 krajín Európskej únie. Najviac Veľká Británia, ktorá prijala 14 osôb, Francúzsko 9, Taliansko 5, Belgicko, Španielsko a Slovensko po 3, Portugalsko, Írsko a Francúzsko po 2 a po jednej osobe Maďarsko, Nemecko, Švédsko a Dánsko. Prijímanie bývalých väzňov z Guantanáma nie je uzatvoreným procesom a záleží len na rozhodnutí danej krajiny, ako sa k tejto otázke v budúcnosti postaví. [74] [67]

Vyhlásenie vydláždilo cestu pre posilnenie spolupráce EÚ a USA v boji proti terorizmu. Dôležitým prínosom bolo aj zdôraznenie významu rešpektovania spoločných hodnôt, medzinárodného práva, právneho štátu a ľudských práv v boji proti terorizmu. [74]

4.3.5. Dohody o vydávaní a o vzájomnej právnej pomoci

V prvej polovici roku 2009 bola predsedníčkou krajinou v Rade EÚ Česká republika a k aktuálnym otázkam v tej dobe patrilo aj vyjednávanie o prijatí dohody, ktorá by výraznejšie zefektívnila spoluprácu EÚ a USA v oblasti bezpečnosti a justície. Jednania o takejto dohode prebiehali už od roku 2002, kedy Rada udelila zmocnenie predsedníctvu, aby v spolupráci s Komisiou zahájilo diskusiu so Spojenými štátmi o podmienkach dohody. Výsledkom úsilia oboch strán bolo za účasti ministra spravodlivosti Českej republiky Jiřího Pospíšila, ministerky spravodlivosti Švédska Beatrice Ask za EÚ a ministra spravodlivosti USA Ericha Holdera podpísanie **dohôd o vydávaní a o vzájomnej právnej pomoci** 28. apríla 2009. Podmienkou pre ich uplatnenie bolo predanie ratifikačných listín vo všetkých členských štátoch EÚ. Tento proces úspešne prebehol a už 23. októbra 2009 Rada vydala rozhodnutie, podľa ktorého menom Európskej únie schvaľuje uvedené dohody.

Prínosom je predovšetkým zjednodušenie procesu vydania osôb medzi štátmi a rozšírenie okruhu trestných činov, pre ktoré je vydanie možné. Zároveň zmluvným stranám zostalo právo odmietat' vydanie svojich vlastných občanov. Dohoda sa tiež dotýka problematiky vydávania páchateľov odsúdených k trestu smrti. V prípade, že je možné za trestný čin u žiadanej osoby udeliť trest smrti podľa práva žiadajúceho štátu, ale nie podľa práva štátu žiadaného, môže tento štát povoliť vydanie za podmienky, že páchateľ nebude k trestu smrti odsúdený. Dôležitým novým nástrojom sa stali výsluchy prostredníctvom videokonferencie a tiež nové spoločné vyšetrovacie tímy. Dodatočná dohoda o vzájomnej právnej pomoci v trestných veciach novelizovala zavádzanie a využívanie telekomunikačných prostriedkov ako sú elektronická pošta a fax, justičnú spoluprácu pri zaisťovaní bankových informácií či otázku ochrany osobných údajov. [68] [69] [70]

Nie je pochyb, že obe dohody prispievajú k zlepšeniu situácie v oblasti bezpečnosti občanov na oboch stranách Atlantiku, ale otázkou stále zostáva dodržiavanie ľudských práv. Zavádzanie nástrojov pre boj s terorizmom, ktoré do určitej miery zasahujú do práv občanov, musí byť vždy realizované s citom a bez arogancie voči občanovi. Na druhej strane, bezpečnosť nie je samozrejmosťou a treba uskutočňovať množstvo krokov k jej dosiahnutiu. V súčasnom globalizovanom svete to platí dvojnásobne. Občania by si tak mali uvedomiť, že existuje reálne riziko, ktoré sa ich priamo týka a tomu prispôbiť aj ich ochotu pre kompromisy.

4.4. Zhodnotenie spolupráce EÚ a USA v boji proti terorizmu

Pri hodnotení spoločného postupu Spojených štátov amerických a Európskej únie v boji proti terorizmu musíme vychádzať zo stanovenia skúmanej oblasti, v ktorej boj prebieha. Pokiaľ sa budeme snažiť o nájdenie výraznej spolupráce v oblasti armádnych operácií s nasadením vojenskej sily, musíme sa zamerať na jednotlivé členské štáty EÚ a ich vlastný prístup k tejto forme potlačovania terorizmu. **Pokiaľ však hovoríme o konkrétnej spolupráci a koordinácii EÚ, ako spoločenstva štátov, s USA, musíme sa zamerať na oblasť policajnej a justičnej spolupráce, výmeny informácií v doprave či bankových prevodoch a na oblasť bilaterálnych dohôd v rôznych sférach bezpečnosti.**

V rámci policajných a kriminálnych orgánov sa dá hovoriť o spolupráci, ktorá dosahuje vysokú úroveň koordinácie a kooperácie. Je to spôsobené fungovaním rôznych foriem koordinácie už od osemdesiatych rokov. Primárnu úlohu má v tejto oblasti Interpol. Predstavuje medzivládnu organizáciu, ktorá združuje už 187 štátov z celého sveta, pričom jeho zameranie na terorizmus bolo formálne deklarované už na 54. Valnom zhromaždení vo Washingtone v roku 1985. Tento fakt spôsobil, že policajné a kriminálne zložky mali v čase útokov na New York a Washington z 11. septembra 2001 už vybudovanú sieť spolupráce a tiež legislatívny rámec. V ceste k hlbšiemu prehĺbeniu spolupráce stál systém ochrany osobných údajov, ktorý má v súčasnosti Európska únia najprepracovanejší na svete. Zdieľanie dát so Spojenými štátmi, ktoré nemajú všeobecne platnú legislatívu ochrany osobných údajov, sa tak mohlo stať vážnym problémom. Nesúlad sa podarilo prekonať prijatím rozhodnutia zo strany Európskej komisie v roku 2000, ktoré zakotvuje inštitút takzvaného bezpečného prístavu, ktorý garantuje odpovedajúcu úroveň ochrany osobných údajov. Následne tak mohlo dôjsť k podpise dohody medzi Interpolom a Europolom v roku 2001 a k uzatvorení

strategickej dohody so Spojenými štátmi a Europolom o výmene osobných dát a vzťahujúcich sa informácií z roku 2002. Iba rok po útokoch z 11. septembra 2001 boli predstavitelia Interpolu schopní sa dohodnúť na vytvorení špeciálnej jednotky Fusion Task Force. **Vďaka dlhodobu priaznivým podmienkam a schopnosti zúčastnených prijať kompromisné opatrenia, sa zo spolupráce medzi policajnými a kriminálnymi orgánmi USA a EÚ stal komplexný a efektívne fungujúci systém, ktorý zohráva kľúčovú úlohu pri boji proti terorizmu.**

O fungujúcom systéme môžeme hovoriť aj v prípade justičnej spolupráce. Je to oblasť koordinácie, ktorá je stále vo výraznom rozvoji, o čom svedčí aj nedávne prijaté rozhodnutie z roku 2008 o posilnení vzťahov s partnermi a tretími stranami. Napriek tomu predstavuje významný prínos. Vytvorenie pozícií styčných dôstojníkov justície pri Eurojuste znamenalo nastolenie priamych kontaktov s USA. Správnosť tohto kroku potvrdzuje aj následne vytvorenie rovnakých kontaktných pozícií pre ďalšie štáty. Budúce prehĺbenie sa bude zaoberať možnosťou vzájomného prístupu do analytických a pracovných zväzkov medzi Eurojustom a Europolom.

Spolupráca v oblasti leteckej dopravy je naopak veľmi kontroverznou záležitosťou. Vzhľadom na citlivosť leteckej dopravy v oblasti medzinárodnej bezpečnosti bolo nutné prijať dohodu, ktorá by umožnila bezpečnostným službám EÚ a USA, aktívne bojovať proti riziku teroristického útoku spojeného s únosom lietadla. Po útokoch z 11. septembra 2001 sa táto požiadavka stala ešte naliehavejšou. Informácie, ktoré sú potrebné k tomuto účelu, patria k osobným údajom cestujúcich a sú chránené právom osôb na ochranu súkromia. Preto je celý proces prijímania dohody o poskytovaní údajov o cestujúcich poznačený hľadaním kompromisu medzi uchovaním týchto práv a požiadavkou na potrebné dáta.

Hlavným obhajcom práv občanov je v mnohých záležitostiach Európsky parlament. Nie je tomu inak ani tu. Parlament predstavuje jediný priamo volený orgán Európskej únie. Je preto prirodzené, že sa snaží, čo najlepšie zastupovať záujmy občanov. Po vstupe Lisabonskej zmluvy do platnosti 1. 12. 2009 sa jeho pozícia značne posilnila. Získal, okrem iného, nové oprávnenia v procese schvaľovania medzinárodných zmlúv. Toto môže znamenať oslabenie procesu bilaterálnej spolupráce medzi EÚ a USA a zníženie jeho efektívnosti. Dohoda o poskytovaní údajov o cestujúcich bola prijatá, po kritike Parlamentu, v roku 2007 po takmer roku a pól. V súčasných podmienkach, by jej to trvalo pravdepodobne

dlhšie. Na druhej strane by išlo o dokument, vďaka ktorému by práva občanov mali silnejšiu pozíciu.

Európsky parlament posilnením úlohy zaujal významne miesto vo vzťahoch Európskej únie a Spojených štátov. **V súčasnosti už funguje zastupiteľský úrad Európskeho parlamentu vo Washingtone v rámci inštitucionálnej spolupráce medzi ním a Kongresom USA.** Doposiaľ toto spojenie slúžilo ako poradný orgán, no so zmenou situácie v ňom rastie skutočný potenciál. Zákondarcovia si tak začínajú uvedomovať potrebu dozvedieť sa jeden o druhom viac v záujme užšej spolupráce. K hlavným témam patrí terorizmus, energetická bezpečnosť či technológie. Dobré fungujúce partnerstvo sa však nerodí zo dňa na deň. V budúcnosti dôjde k vytvoreniu úradu Kongresu v Bruseli, no nebude to v krátkom časovom horizonte. K zabezpečeniu efektívnej spolupráce bude potrebné do dialógov zapojiť tiež Senát USA.

Podobne sa dajú zhodnotiť aj dohody o vydávaní a o právnej pomoci. Tieto dohody neobsahujú mnoho kontroverzných tém a tiež predstavujú pomerne voľnú formu spolupráce s ponechaním niektorých práv štátom. K nim patrí predovšetkým možnosť odmietnuť vydanie vlastného občana a tiež záruka, že páchatel' nebude odsúdený k trestu smrti. Rešpektovanie právnych predpisov zmluvných strán a práv občanov v tomto prípade nebolo problémom, a tak môže dôjsť k rýchlemu rozvinutiu spoločného postupu.

Proces schvaľovania dohody o výmene bankových údajov už je spojený s platnosťou Lisabonskej zmluvy a Európsky parlament už v ňom plní svoju úlohu. Práve europoslanci stoja v ceste prijatia tejto dohody, ale aj oni si uvedomujú potrebu prijatia podobného nástroja, ktorý výrazne prispeje ku spoločnej snahe o potlačenie medzinárodného terorizmu. Ich kritika bola spojená s tvrdením, že dohoda predstavuje obmedzovanie európskej suverenity a tiež masívny prienik do súkromia každého jedného občana EÚ. Po množstve diskusií a dialógov sa podarilo presadiť viacero zmien. Parlamentu dosiahol zákaz náhodného prešetrovania a profilovania údajov občanov, pričom celý priebeh bude pod dohľadom kontrolórov menovaných Európskou úniou. V súčasnosti je postoj jednotlivých skupín v Parlamente naklonený prijatiu dohody.

V otázke rušenia väznice na základni Guantanámo ide najmä o gesto Spojených štátov smerom k svetu, ktoré má naznačiť zmenu postojov a zásad vo vzťahu k boji proti terorizmu. Barack Obama, zrušením tejto väznice, prijíma kritiku zo strany medzinárodného spoločenstva a deklaruje ochotu k väčšej medzinárodnej spolupráci. Následné rozhodnutie Európskej únie, o vytvorení priaznivého prostredia pre jej členské štáty,

aby mohli prijímať bývalých väzňov z Guantanáma, len potvrdzuje nadštandardné vzťahy medzi EÚ a USA. Tento Obamov krok určite pozitívne vnímajú aj jeho najväčší odporcovia. Jeho cieľ zlepšiť postavenie Spojených štátov vo svete sa týmto priblížil.

Ako bolo už spomínané, nešírenie a kontrola jadrových zbraní je na medzinárodnom poli kľúčovou prioritou v rámci boja proti terorizmu. Jadrový summit predstavuje pre nasledujúce obdobie záväzok krajín, ktoré pristúpili k akčnému plánu, zaistiť citlivý jadrový materiál. Dohoda je ale dobrovoľná, a preto je otázne aký bude jej prínos. Z hľadiska Európskej únie bude pozornosť zameraná predovšetkým na Veľkú Britániu a Francúzsko, ako jediné dva členské štáty EÚ, ktoré disponujú jadrovými zbraňami.

Spojené štáty americké a aj Európska únia si uvedomujú svoju vzájomnú závislosť a nutnosť spolupráce. Po kratšom období, ktoré bolo poznačené nezhodami, vyvolanými najmä vojenskou intervenciou USA v Iraku, sa vzájomné vzťahy začínajú stabilizovať. Tento fakt je dobrým signálom pre budúcnosť bezpečnosti v EÚ i USA. Po unáhlenom a neuváženom začiatku vojny proti terorizmu sa začína tento boj zameriavať na hlbšie skutočnosti, ktoré stoja za jeho vznikom. Dohoda medzi oboma partnermi o ochrane práv všetkých náboženstiev vrátane islamu je toho dôkazom. Tým vyslali signál svetú a obzvlášť moslimským krajinám, že v budúcnosti budú ochraňovať a tolerovať iné vierovyznania, presvedčenia a kultúry.

„Posledných 65 rokov ukázalo, že keď Američania a Európania zasväcujú svoju energiu spoločným cieľom, nie je nič, čo by sme nemohli dokázať.“

Americký viceprezident Joe Biden v príhovore pre Európsky parlament v roku 2010

5. Záver

Cieľom mojej práce bolo zmapovanie a zhodnotenie foriem a prínosu spolupráce medzi Spojenými štátmi americkými a Európskou úniou v boji proti terorizmu. Celá práca je štruktúrovaná tak, aby som po jej vypracovaní bol schopný daný cieľ splniť. Pomocným nástrojom, ktorý mi v tom pomohol, bol v mojom prípade počiatočné definovanie hypotézy.

Hypotéza:

Po teroristických útokoch na New York a Washington došlo k výraznému prehĺbeniu spolupráce medzi EÚ a USA.

Na základe zistených informácií o konkrétnych formách a nástrojoch spolupráce medzi EÚ a USA v boji proti terorizmu môžem hypotézu potvrdiť. K prehĺbeniu kooperácie skutočne došlo, ale pri jej hodnotení musíme rozlišovať medzi obdobím, kedy bol vo funkcii prezidenta USA G. W. Bush a súčasným obdobím, kedy po Bushovi do prezidentského kresla zasadol Barack Obama. Výrazný rozdiel predstavuje čiastočný odklon od unilateralizmu k multilateralizmu. To spôsobilo nielen prehĺbenie vzťahov medzi EÚ a USA, ale aj zlepšenie kontaktov s ostatnými významnými svetovými aktérmi, ako najmä Čína či Rusko. Predstava Bushovej administratívy sa podstatne líšila od tej Obamovej, pričom k hlavnému rozdielu patrí práve ochota Baracka Obamu sadnúť si s ostatnými štátmi k jednému stolu.

Pevnou súčasťou vzťahov medzi EÚ a USA je policajná a justičná spolupráca. Táto oblasť môže slúžiť ako príklad toho, ako môžu orgány a inštitúcie oboch aktérov prispieť k pozitívnemu pokroku v boji proti terorizmu. Vysoká úroveň spolupráce bola dosahovaná už za prezidenta Busha. Po nástupe Baracka Obamu dochádza medzi EÚ a USA k zhode vo viacerých otázkach (Poukazujem na ne v kapitole 4.4.). Na základe tejto zhody sa podarilo dokončiť dohody, ktorých proces vyjednávania začal už za prezidenta Busha. Navyše v súčasnosti prebieha množstvo ďalších. Prehĺbenie spolupráce predstavuje predovšetkým uzatvorenie dohody o výmene informácií o cestujúcich v leteckej doprave a dohody o vydávaní a o právnej pomoci. Pozitívny trend naznačuje súčasný vývoj v oblasti dohody o výmene bankových údajov, pripojenie sa EÚ k akčnému plánu USA o jadrovej bezpečnosti a sympatické gesto EÚ voči USA pri uzatváraní väznice v Guantanáme. Začatý proces je správnou cestou a je treba ho ďalej posilňovať a prehĺbovať.

Zoznam použitej literatúry:

Knihy a publikácie:

- [1] CARR, C. *Dějiny terirismu*. 1. vyd. Praha: Práh, 2002. 183 s. ISBN 80-7252-063-6
- [2] DAVID, V.; MALACKA, M. *Fenomén mezinárodního terorismu*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2005. 143 s. ISBN 80-7201-524-9.
- [3] EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 328 s. ISBN 978-80-7367-540-0
- [4] PIKNA, B. *Mezinárodní terorismus a bezpečnost Evropské unie (právní náhled)*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2006. 407 s. ISBN 80-7201-615-6

Internetové zdroje:

- [5] About INTERPOL [online]. [cit. 2010-06-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.interpol.int/public/icpo/default.asp>>.
- [6] Abu Nidal organization (ANO) [online]. 2003 [cit. 2010-04-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.fas.org/irp/world/para/ano.htm>>.
- [7] Aktuální otázky transferu osobních dat z EU do USA [online]. 2005 [cit. 2010-06-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.sk/obrana-a-bezpecnost/clanok/aktualni-otazky-transferu-osobnych-dat-z-eu-do-usa>>.
- [8] al-Qaeda [online]. 2010 [cit. 2010-04-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/734613/al-Qaeda>>.
- [9] Bezpečnostná stratégia európskej únie [online]. 2010 [cit. 2010-05-08]. Dostupné z WWW: <http://www.mepoforum.sk/medzinarodne-organizacie/europske-unia/analyzy-studie/bezpecnostna-strategia-europskej-unie>>.
- [10] Biden vyzýva EÚ k väčšej zodpovednosti [online]. 2010 [cit. 2010-05-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.sk/obrana-a-bezpecnost/clanok/biden-vyzyva-eu-k-vacsej-zodpovednosti-015071>>.
- [11] BUNYAN, T. *Trevi, Europol and the European state* [online]. 1993 [cit. 2010-05-07]. Dostupné z WWW: <<http://www.statewatch.org/news/handbook-trevi.pdf>>.
- [12] Deklarace Rady EU reagující na bombové útoky v Londýně [online]. 2005 [cit. 2010-05-08]. Dostupné z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2005/eu/deklarace_teror.pdf>.

- [13] Dohoda o boji proti terorizmu medzi EÚ a USA: Konečne kompromis? [online]. 2010 [cit. 2010-05-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.sk/obrana-a-bezpecnost/clanok/dohoda-o-boji-proti-terorizmu-medzi-eu-a-usa-konecne-kompromis-015397>>.
- [14] Dohody o vydávaní a o vzájomnej právnej pomoci [online]. 2009 [cit. 2010-07-05]. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu>>.
- [15] Dohody o vydávaní a vzájemné pomoci mezi EU a USA [online]. 2009 [cit. 2010-07-05]. Dostupné z WWW: <<http://sportastat.prvnizpravy.cz/zpravy/style=default/?id=475b34e8-8570-102c-86bc-003048330e04>>.
- [16] ETA „slaví“ 50 let od založení, Španělsko je v pohotovosti [online]. 2009 [cit. 2010-04-21]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/eta-slavi-50-let-od-zalozeni-spanelsko-je-v-pohotovosti-ppt-/zahranicni.asp?c=A090731_115606_zahranicni_ipl>.
- [17] EU a boj proti terorismu [online]. 2006 [cit. 2010-07-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.sk/bezpecnost-a-spravedlnost0/link-dossier/eu-a-boj-proti-terorismu>>.
- [18] Eurokomisárka presviedča EP, aby schválil dohodu SWIFT [online]. 2010 [cit. 2010-05-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.sk/obrana-a-bezpecnost/clanok/eurokomisarka-presviedca-ep-aby-schvalil-dohodu-swift-015320>>.
- [19] EÚ dala zelenú kontroverznnej dohode o poskytovaní údajov [online]. 2007 [cit. 2010-07-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.sk/obrana-a-bezpecnost/clanok/eu-dala-zelenu-kontroverznnej-dohode-o-poskytovani-udajov>>.
- [20] EÚ dovolila USA kontrolovať európske bankové účty [online]. 2009 [cit. 2010-05-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.sk/obrana-a-bezpecnost/clanok/eu-dovolila-usa-kontrolovat-europske-bankove-ucty-014046>>.
- [21] EÚ sa pripája k Obamovej výzve ohľadne jadrových zbraní [online]. 2010 [cit. 2010-05-13] Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.sk/obrana-a-bezpecnost/clanok/eu-sa-pripaja-k-obamovej-vyzve-ohladne-jadrovych-zbrani-014905>>.
- [22] Evropská úmluva o potlačování terorismu [online]. 2010 [cit. 2010-05-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020123>>.
- [23] FLETCHER, G. *Defining Terrorism* [online]. 2008 [cit. 2010-04-14]. Dostupné na WWW: <www.project-syndicate.org/commentary/fletcher5/czech>.
- [24] FOLTIN, P.; ŘEHÁK, D. *Historický vývoj terorismu* [online]. 2006 [cit. 2010-04-17]. Dostupné na WWW: <<http://www.defenceandstrategy.eu/filemanager/files/file.php?file=6263>>.

- [25] Fusion Task Force [online]. [cit. 2010-05-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.interpol.int/Public/FusionTaskForce/default.asp>>.
- [26] Hamás [online]. 2006 [cit. 2010-04-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.cs.wikipedia.org/wiki/Hamás>>.
- [27] Ingrid Betancourtová [online]. 2010 [cit. 2010-04-29]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ingrid_Betancourtov%C3%A1>.
- [28] International Conventions & Agreements [online]. [cit. 2010-05-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.iaea.org/publications/Documents/Conventions/cppnm.html>>.
- [29] Islámský svět: Hizballáh [online]. 2008 [cit. 2010-04-22]. Dostupné z WWW: <<http://martinjandaml.blogy.novinky.cz/0808/islamsky-svet-hizballah>>.
- [30] JIRÁTOVÁ, J. *Revoluční síly Kolumbie – FARC* [online]. 2008 [cit. 2010-04-29]. Dostupné z WWW: <http://www.rozhlas.cz/lekari/kolumbie/_zprava/466503>.
- [31] KARÁSEK, T. *Globální terorismus – EU* [online]. [cit. 2010-05-08]. Dostupné z WWW: <<http://instituty.fsv.cuni.cz/~karasek/gt%20-%20boj%20proti%20terorismu%20-%20EU.pdf>>.
- [32] KARÁSEK, T. *Globální terorismus – USA* [online]. [cit. 2010-05-08]. Dostupné z WWW: <<http://instituty.fsv.cuni.cz/~karasek/gt%20-%20boj%20proti%20terorismu%20-%20USA.pdf>>.
- [33] KHOL, R. *Koncept preemptivní sebeobrany v kontextu boje proti terorismu po 11. září 2001* [online]. 2005 [cit. 2010-05-08]. Dostupné z WWW: <<http://publication.fsv.cuni.cz>>.
- [34] KHOL, R. *Národní bezpečnostní strategie USA a ČR* [online]. 2004 [cit. 2010-05-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.isn.ethz.ch/isn/DigitalLibrary/Publications/Detail/?ots591=0C54E3B3-1E9CBE1E-2C24-A6A8C7060233&lng=en&id=29228>>.
- [35] KHOL, R. *Nová Národní bezpečnostní strategie USA* [online]. 2003 [cit. 2010-05-08]. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/public/e2/e1/8f/14360_14945_RB_15_12_03.doc>.
- [36] Letecká bezpečnost [online]. 2009 [cit. 2010-04-01]. Dostupné z WWW: <http://www.euractiv.sk/obrana-a-bezpecnost/zoznam_liniek/letecka-bezpecnost-000246>.
- [37] Let Pan Am 103 [online]. 2010 [cit. 2010-05-04]. Dostupné z WWW: <http://www.sk.wikipedia.org/wiki/Let_Pan_Am_103>.
- [38] List of battles and other violent events by death toll [online]. 2008 [cit. 2010-03-25]. Dostupné na WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_battles_and_other_violent_events_by_death_toll#Terrorist_attacks>.

- [39] List of ETA attacks [online]. 2009 [cit. 2010-04-29]. Dostupné z WWW: http://www.en.wikipedia.org/wiki/List_of_ETA_attacks.
- [40] List of terrorist incidents 2009 [online]. 2009 [cit. 2010-04-18]. Dostupné na WWW: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_terrorist_incidents,_2009.
- [41] List of terrorist incidents 2010 [online]. 2010 [cit. 2010-04-19]. Dostupné na WWW: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_terrorist_incidents,_2010.
- [42] Londýn ochromili teroristé, zabili desítky lidí [online]. [cit. 2010-05-08]. Dostupné z WWW: http://zpravy.idnes.cz/zahranicni.asp?r=zahranicni&c=A050707_103823_zahranicni_lkr.
- [43] MAREŠ, M. *Protiteroristická politika Evropské unie* [online]. 2004 [cit. 2010-05-07]. Dostupné z WWW: <http://www.socstudia.fss.muni.cz/pristup.php?soubor=080303154844.pdf>.
- [44] MATULÍK, R. *Obama prohlásil válku proti terorismu za skončenou* [online]. 2010 [cit. 2010-05-08]. Dostupné z WWW: http://www.rozhlas.cz/cro6/internet/_zprava/739476.
- [45] Medzinárodná organizácia pre civilné letectvo [online]. 2009 [cit. 2010-04-30]. Dostupné z WWW: http://www.rlp.sk/generate_page.php?page_id=138.
- [46] Mezinárodní terorismus [online]. 2005 [cit. 2010-05-13]. Dostupné z WWW: <http://www.osn.cz/mezinarodni-pravo/?kap=68&x=11&y=11>.
- [47] Ministři zemí Evropské unie a USA podepsali dohody o vydávání a o vzájemné právní pomoci [online]. 2009 [cit. 2010-07-05]. Dostupné z WWW: <http://www.epravo.cz/zpravodajstvi/ministri-zemi-evropske-unie-a-usa-podepsali-dohody-o-vydavani-a-o-vzajemne-pravni-pomoci-56135.html>.
- [48] Multilateralism [online]. [cit. 2010-07-05]. Dostupné z WWW: <http://wikipedia.infostar.cz/m/mu/multilateralism.html>.
- [49] Muslimské bratrstvo [online]. 2003 [cit. 2010-04-25]. Dostupné z WWW: <http://www.fas.org/irp/world/para/ano.htm>.
- [50] Národní bezpečnostní strategie USA a Project for the New American Century [online]. 2007 [cit. 2010-05-08]. Dostupné z WWW: http://www.socsol.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=664&catid=72&Itemid=366.
- [51] Nová bezpečnostná doktrína USA zdôrazňuje diplomaciu [online]. 2010 [cit. 2010-05-08]. Dostupné z WWW: <http://dnes.atlas.sk/svet/usa/651631/nova-bezpecnostna-doktrina-usa-zdoraznuje-diplomaciu>.

- [52] Number of terrorist incidents 2008 [online]. 2008 [cit. 2010-04-17]. Dostupné na WWW: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/69/Number_of_Terrorist_Incidents.png>.
- [53] Obama rozhodol zatvoriť do roka väznicu Guantánamo [online]. 2009 [cit. 2010-06-10]. Dostupné z WWW: <<http://aktualne.centrum.sk/zahranicie/amerika/clanek.phtml?id=1173813>>.
- [54] Pásmo Gazy [online]. 2006 [cit. 2010-04-27]. Dostupné z WWW: <<http://pasma-gazy.navajo.cz>>.
- [55] Resolution 1566 [online]. 2004 [cit. 2010-04-24]. Dostupné z WWW: <http://www.un.org/Docs/sc/unsc_resolutions04.html>.
- [56] Revolutionary Armed Forces of Colombia [online]. 2008 [cit. 2010-04-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.fas.org/irp/world/para/farc.htm>>.
- [57] Sbírka mezinárodních smluv [online]. 2005 [cit. 2010-05-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=ss05100&cd=76&typ=r>>.
- [58] Smlouva o Evropské unii [online]. [cit. 2010-05-06]. Dostupné z WWW: <<http://studena.valka.cz/eu.htm>>.
- [59] Spojená sebeobrana Kolumbie [online]. 2009 [cit. 2010-04-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.cs.wikipedia.org/wiki/AUC>>.
- [60] Společný postoj Rady ze dne 27. prosince 2001 [online]. 2001 [cit. 2010-04-16]. Dostupné na WWW: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001E0931:CS:HTML>>.
- [61] Studená vojna [online]. [cit. 2010-05-13]. Dostupné z WWW: <http://www.gymfilakovo.sk/subjects/dejepis/_private/Studena%20vojna.htm>.
- [62] Svet je po jadrovom summite bezpečnejší, tvrdí Obama [online]. 2010 [cit. 2010-05-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.sk/obrana-a-bezpecnost/clanok/svet-je-po-jadrovom-summite-bezpecnejši-tvrdi-obama-014916>>.
- [63] Terorismus [online]. 2005 [cit. 2010-05-01]. Dostupné z WWW: <<http://wapedia.mobil/cs/Terrorismus#5.>>.
- [64] Terorismus [online]. 2010 [cit. 2010-05-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.cs.wikipedia.org/wiki/Terrorismus>>.
- [65] Terrorist Attacks AlQuaeda [online]. 2008 [cit. 2010-04-23]. Dostupné z WWW: <<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/17/TerroristAttacksAlQuaeda.png>>.
- [66] The European Union Counter-Terrorism Strategy [online]. 2005 [cit. 2010-05-08]. Dostupné z WWW: <<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/05/st14/st14469-re04.en05.pdf>>.

- [67] The European union ready to help US in closing Guantanamo [online]. 2009 [cit. 2010-06-10]. Dostupné z WWW: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Factsheet_guantamo_EN.pdf>.
- [68] The history of Eurojust [online]. [cit. 2010-05-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.eurojust.europa.eu/about.htm>>.
- [69] Unilateralizmus [online]. [cit. 2010-07-05]. Dostupné z WWW: <<http://wikipedia.infostar.cz/u/un/unilateralism.html>>.
- [70] Únos lodi Achille Lauro [online]. 2009 [cit. 2010-05-01]. Dostupné z WWW: <<http://tn.nova.cz/magazin/historie/kalendarium/unos-lodi-achille-lauro.html>>.
- [71] USA and Europol sign a full co-operation agreement [online]. [cit. 2010-05-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.europol.europa.eu/index.asp?page=news&news=pr021220.htm>>.
- [72] USA: Svet je po summite bezpečnejším miestom [online]. 2010 [cit. 2010-05-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.24hod.sk/usa-svet-je-po-summite-bezpecnejsim-miestom-cI112781.html>>.
- [73] Útok IRA vo finančnickej štvrti Londýna [online]. 2009 [cit. 2010-04-20]. Dostupné na WWW: <<http://encyklopedia.sme.sk/c/3844069/utok-ira-vo-finančnej-stvrti-londyna.html>>.
- [74] Vážni z Guantanáma u nás: Kto zaručí našu bezpečnosť? [online]. 2009 [cit. 2010-06-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.pluska.sk/slovensko/politika/vazni-z-guantanama-nas-kto-zaruci-nasu-bezpecnost.html>>.
- [75] Väznica na Guantanáme funguje už 8 rokov [online]. 2010 [cit. 2010-06-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.topky.sk/cl/11/656133/Vaznica-na-Guantaname-funguje-uz-8-rokov>>
- [76] ZALMAN, A. *Definitions of Terrorism* [online]. 2008 [cit. 2010-04-14]. Dostupné na WWW: <http://terrorism.about.com/od/whatisterroris1/ss/DefineTerrorism_6.htm>.

Zoznam skratiek:

ETA - Euskadi ta Askatasuna (Baskicko a sloboda)

FBI – Federal Bureau of Investigation (Federálny úrad pre vyšetrovanie)

GATT – General Agreement on Tariffs and Trade (Všeobecná dohoda na clách a obchode)

IRA – Irish Republican Army (Írska republikánska armáda)

SWIFT – Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (Spoločnosť pre medzinárodnú finančnú telekomunikáciu)

ZHN – Zbrane hromadného ničenia

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byl(a) seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou (bakalářskou) práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;

- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO)

má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou (bakalářskou) práci užít (§ 35 odst.

3);

- souhlasím s tím, že diplomová (bakalářská) práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové (bakalářské) práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové (bakalářské) práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;

- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;

- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou (bakalářskou) práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode

mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne

.....
jméno a příjmení studenta

Adresa trvalého pobytu studenta:

.....